HOTEL PARK U SPLITU

Božulić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:272481

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Repository of Faculty of humanities and social sciences

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

HOTEL PARK U SPLITU

IVANA BOŽULIĆ

Split, 2020.

Odsjek za povijest umjetnosti
Studij Povijesti umjetnosti i Pedagogije
Teorija i povijest dizajna

HOTEL PARK U SPLITU

Studentica:
Ivana Božulić

Mentorica:
doc. dr. sc. Silva Kalčić

Split, rujan 2020.

Sadržaj

1. Uvod 1

2. Povijest turizma na Jadranu i splitske Bačvice 3

3. Povijest gradnje i obnova Hotela Park u Splitu.....13

3.1. Značaj i tradicija.....23

4. Rekonstrukcija, dogradnja i nadogradnja Hotela Park 2014.-2015.....26

4.1. Art déco stil i interijer Hotela Park 39

5. Zaključak.....45

6. Literatura.....47

7. Popis slikovnih priloga 53

SAŽETAK:

Završni rad donosi sistematizirane informacije prikupljene u istraživačkoj fazi rada vezane za Hotel Park u Splitu. Riječ je o razdoblju od 1921. godine, kada je hotel izgrađen pod imenom Imperijal po projektu Vjekoslava Ivaniševića i Fabjana Kaliterne, do danas. Obrađuju se podaci o povijesti turizma, arhitekturi, urbanističkoj cjelini i povijesnim slojevima i programima te razvoju splitske četvrti Bačvice neposredno uz najpoznatiju splitsku pješčanu plažu odnosno uvalu po kojoj je predio i dobio ime, a gdje je hotel lociran. Iznose se imena arhitekata i inženjera građevine koji su radili na hotelu ili imali utjecaja na njegov kako ostvareni, tako i planirani razvoj i promjene u posljednjih stotinu godina. Pri tome su spomenute sve zabilježene obnove koje je hotel doživio, a naglasak stavljen na posljednju koja podrazumijeva renovaciju i rekategorizaciju hotela u razdoblju od listopada 2014. godine do lipnja 2015. godine. Opisan je art déco stil koji se isticao u izvornoj fazi hotela, a kojem se zamišljalo vratiti u interijeru posljednjim projektom renovacije. Nadalje, u radu se naglašava značaj i tradicija ovog stogodišnjeg splitskog hotela za kojeg se navodi da je bio proglašen spomenikom kulturne baštine.

Ključne riječi: art déco, Bačvice, Hotel Park, turistička arhitektura

ABSTRACT:

The Bachelor thesis presents systematized data collected in the research phase of the work, related to the Hotel Park in Split. It's about the period from 1921 when the hotel was built under the name Imperijal by the project of Vjekoslav Ivanišević and Fabjan Kaliterna, until today. It addresses the information about the history of tourism, architecture, urban ensemble and historical layers and programs and the development of Split's district Bačvice next to the most famous sandy beach in Split, i.e. the bay after which the area got its name, where the hotel is located. The names of architects and civil engineers who worked on the hotel or had an impact on its both realized and planned development and changes in the last hundred years are given. In doing so, all the recorded renovations that the hotel has undergone are mentioned, with an emphasis on the last one, which includes the renovation and recategorization of the hotel in the period from October 2014 to June 2015. Art déco style is described that stood out in the original phase of the hotel, and which was intended to return to in the interior with the last renovation project. Furthermore, the paper emphasizes the importance and tradition of this hundred-year-old hotel in Split, which is said to have been declared a cultural heritage site.

Keywords: art déco, Bačvice, Hotel Park, tourist architecture

1. Uvod

Predmet istraživanja u ovom završnom radu jest Hotel Park na Bačvicama u Splitu, a informacije koje rad sadrži tiču se ponajviše njegove izgradnje, obnova i značaja. Iako hotel 2021. godine obilježava stogodišnjicu svoga postojanja, istraživanjem doznajemo kako je dostupnih podataka o njemu vrlo malo. Upravo me ta činjenica zabrinula, ali i nagnala na bavljenje ovom temom. Naime, Darovan Tušek u svojoj knjizi *Arhitektonski natječaji u Splitu 1918-1945*[1] u kojoj sabire arhitektonske natječaje u Splitu u razdoblju u kojemu je hotel izgrađen, nije objavio projekt hotela iz 1921. godine kada je sagrađen noseći naziv Imperijal, a u drugoj knjizi[2] koja se odnosi na arhitektonske natječaje u razdoblju od 1945.-1995. godine navodi kako je kompletan arhiv splitske općine uništen u požaru 1943. godine i u njemu gotovo sve što se ticalo projekata obnova hotela. „Državni arhiv u Splitu ne posjeduje posebni arhivski fond za Hotel Park, pretragom fondova Arhiva koji sadrže arhitektonsko-urbanističku dokumentaciju (HR DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije-Split, HR-DAST-152 Arhiv mapa za Dalmaciju, HR-DAST-384 Zavod za gospodarenje gradom Splitom) nije identificirana arhitektonsko-urbanistička dokumentacija vezana za Hotel Park, osim planova rekonstrukcije i obnove hotela iz 1968. godine (tehnička jedinica 694, sekcija arhitektura, fond HR-DAST-119).“[3] Također, nije u potpunosti dostupan, a pitanje je koliko je očuvan i arhiv Banske uprave, kao i arhivi pojedinih autora ili projektnih biroa. Zaključno, Split za ovaj dio svoje graditeljske povijesti ne raspolaže s mnogo izvora. Jednako tako, u tadašnjoj stručnoj publicistici nije se previše vodilo računa o bilježenju arhitektonskih događanja u gradu, pa su o njima danas dostupni tek djelomični podatci.[4] Iz istog razloga teško je bilo doći do prospekata, razglednica ili brošura hotela. U Zavičajnoj zbirci Spalatina u Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu čuva se razglednica s fotografijom Hotela Park snimljenom sredinom 1950-ih godina prošlog stoljeća. Povijesne podatke o nastanku hotela i prvim projektantima, točnije godinu izgradnje i njihova imena iščitala sam u nekoliko izvora, ali je do detaljnijih informacija o projektima, izgledu ili bilo kakvog opisivanja hotela, bilo teže doći. Zapravo, nedostaje povijesno-umjetničkih osvrta ili članaka o starom Hotelu Park u Splitu. Najviše izvora svjedoči tek o posljednjoj rekonstrukciji i rekategorizaciji hotela iz 2014. i 2015. godine, a među njima se

[1] Tušek, Darovan. *Arhitektonski natječaji u Splitu 1918-1945*. Split: Društvo arhitekata Splita, 1994
[2] Tušek, *Darovan, Arhitektonski natječaji u Splitu 1945.-1995.* Split: Društvo arhitekata Splita, 1996
[3] Sabolić, Vojmir. *pers.comm.* 03. rujna 2020.
[4] Tušek, Darovan. *op.cit.*, 1994, str. 9-10.

ističe razgovor koji sam vodila s arhitektom Emilom Šverkom koji je autor projekta tada provedene rekonstrukcije.

Svrha ovoga rada je upoznavanje s poviješću splitskog kultnog Hotela Park i njegova okruženja, s naglaskom na novi izgled koji dobiva nakon rekonstrukcije koja je trajala punih deset mjeseci. Struktura rada se sastoji od povijesnog poglavlja koje sadržava informacije o razvoju turizma i predjela grada naziva Bačvice gdje je Hotel Park smješten, a koji svoje početke bilježe neposredno prije izgradnje potonjeg. Zatim slijedi pregled izgradnje, poznatih obnova, rekonstrukcija i renovacija koje je hotel doživio od 1921. godine, pri čemu se posebno ističe njegova tradicija i značaj za grad Split. Posljednja rekonstrukcija iz dijelom 2014. i dijelom 2015. godine opisana je u zasebnom poglavlju. Ukratko je opisan art déco stil koji je bio izvorna faza hotela te koji se kao stil trebao protezati i u interijeru hotela nakon navedene posljednje rekonstrukcije, što nije uspješno ostvareno. Zaključak donosi glavne spoznaje i problematiku s kojom se Hotel Park, odnosno kvart Bačvice danas suočavaju.

2. Povijest turizma na Jadranu i splitske Bačvice

Suvremeni turizam kao posljedica društvenog i gospodarskog razvoja nastaje u modernizmu; njegov početak suvremeni teoretičari turizma poput Pierrea Deferta, A. J. Burkharta, S. Medlika, Patricka Laverya i Carltona Dorena itd. vezuju uz sredinu 19. stoljeća. S druge strane, vrlo je diskutabilno razgovarati o povijesti turizma – moguće je razmatrati povijesne događaje koji su samo nalik današnjem shvaćanju turizma i na taj način početke tražiti već u antičkom svijetu. Postoji nekoliko različitih periodizacija svjetskog turističkog razvoja za koje se, na temelju specifičnih načina objašnjavanja razvoja turizma u svijetu i njegovog povijesnog hoda, odlučuju spomenuti inozemni autori koji se bave općim pitanjima turizma. Dakako, valja imati na umu da je u tim slučajevima riječ o interpretaciji razvoja turizma sa stajališta zemlje kojoj autor pripada i prilika (turističkih, gospodarskih, političkih, sociooloških) u toj zemlji. Neke se periodizacije pak mogu primijeniti i u hrvatskom slučaju. Primjerice, hrvatski ekonomist Boris Vukonić navodi da je Svjetska turistička organizacija ponudila jednostavnu periodizaciju za koju se kao jedini kriterij uzima svjetski rat s obzirom na njegovu važnost za povijest čovječanstva. „Tako smo dobili dva osnovna razdoblja svjetskog turističkog razvoja: razdoblje prije i razdoblje poslije Drugog svjetskog rata.“[5] Isto tako ističe „da je za bolje razumijevanje turizma potrebno učiniti odgovarajuću unutarnju podjelu vremena u kojem se turizam razvijao te da je riječ o složenom poslu kojem je moguće pristupiti s različitih polazišta i iz različitih razloga.“[6]

Kada govorimo o pojavi ugostiteljstva i turizma na području Hrvatske odnosno istočne obale Jadrana, bitno je napomenuti da do njihovog intenzivnijeg razvoja dolazi krajem 19. stoljeća. No, razvoj zaustavlja nadolazeći Prvi svjetski rat zbog kojeg od 1914. godine zamire turistički život na Jadranu. Svega pet godina kasnije, u studenom 1920. godine, sporazumom Italije i Kraljevstva SHS, Italiji su pripojeni Opatija, Cres, Lošinj, Zadar, Istra i Lastovo te na taj način privremeno izgubljeni vrlo važni turistički prostori. Možda je stoga teško govoriti o *razvoju* turizma u Hrvatskoj, jer će uslijediti sporo oporavljanje poslije rata i do normalizacije doći 1922. godine.[7] Vukonić navodi da je u razdoblju nakon rata još uvijek postojao interes stranih investitora za ulaganja u kapacitete turističke ponude, kako na Jadranu tako i cijeloj

[5] Vukonić, Boris. *Povijest hrvatskog turizma*. Zagreb: Prometej, 2005, str. 16
[6] *Ibid.*, str. 19
[7] Piplović, Stanko. *Izgradnja Splita između svjetskih ratova*. Split: Društvo prijatelja kulturne baštine: Društvo arhitekata Splita, 2008, str. 159

Hrvatskoj: češkim kapitalom izgrađen je hotel Štrand u Kuparima 1919. godine, a djelomično stranim hotel Esplanade u Zagrebu 1925. godine.[8]

Od kraja Prvog svjetskog rata do kraja 1920-ih godina veliku ulogu u oglašavanju događaja nekomercijalne namjene imali su moderno oblikovani plakati. U njihovom oblikovanju primjenjivane su „kompozicije i vizualni vokabular proistekao iz široke plejade stilova koji su obilježili onodobnu pluralističku scenu.“[9] Do druge polovine 1920-ih nije se pridavala velika pozornost oglašavanju u sferi tržišnog komuniciranja. Što se tiče promoviranja turizma, u međuratnom razdoblju se unapređivanje „prometa stranaca“ nalazilo među osnovnim zadaćama Zagrebačkog zbora. Zbog toga je 1926. godine bila organizirana prva turistička izložba, u sklopu proljetnog sajma. Turizam je bila jedna od najznačajnijih privrednih grana u Kraljevini SHS, uz koju se vezuju infrastrukturni i prometni razvoj, izgradnje hotela i smještajnih objekata, uređenja kupališta, popularizacija otočkog turizma i izletništva, osnivanja putničkih agencija i Saveza kupališta u jadranskim turističkim mjestima.[10] 1923. godine osnovana je putnička agencija Putnik sa sjedištem u Beogradu i filijalom u Zagrebu[11], koja je surađivala sa Zborom u organizaciji turističkih izložaba. 1931. godine organizirana je Turistička izložba, manifestacija na koju je bio pozvan Sergije Glumac, „jedan od ključnih protagonista hrvatske likovne scene u prvoj polovici 20. stoljeća.“[12] Za potrebe izložbe u atelijeru Zagrebačkog zbora pomogao je oblikovati nekoliko metara velike reljefe i diorame „na način malih pozorišnih insenijacija.“[13] Naposljetku je realizirano svega šest diorama, ali je izložba svejedno doživjela veliki uspjeh.[14] 1923. godine u Splitu je osnovano Društvo za saobraćaj putnika. Pojavila se potreba za sve većim smještajnim kapacitetima.[15] Valja napomenuti da su nadolazeća vremena obilježile oscilacije u razvoju turizma, gospodarstvu i politici diljem Europe. Kao veliki problem pojavila se teška ekonomska kriza.[16] Ministarstvo trgovine i industrije Kraljevine SHS i agencija Putnik počeli su raspisivati natječaje za izradu turističkih plakata, na kojim je od 1930-ih godina redovito sudjelovao Sergije Glumac. U međuratnom razdoblju propagiralo se propagandno djelovanje i načini na koji se u javnosti „kreirao *image* Jugoslavije kao zemlje višestrukih identiteta, brojnih prirodnih ljepota i

---

[8] Vukonić, Boris. *op.cit.*, str. 104
[9] Magaš Bilandžić, Lovorka. *Sergije Glumac: grafika, grafički dizajn, scenografija*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2009, str. 165
[10] *Ibid.*, str. 250
[11] Vukonić, Boris. *op.cit.*, str. 110
[12] Magaš Bilandžić, Lovorka. *op.cit.*, str. 17
[13] *Ibid.*, str. 250
[14] *Ibid.*, str. 251
[15] Piplović, Stanko. *op.cit.*, 2008, str. 159
[16] Vukonić, Boris., *op.cit.*, str. 104

bogatstava prikladnih za posjet u svrhu odmora, ozdravljenja i razonode.“[17] Razni su se krajevi Kraljevine SHS popularizirali tiskanjem atraktivnih plakata, razglednica, brošura, časopisa itd. Najznačajniji oblik turističke propagande predstavljali su plakati radi efektnih rješenja koja su privlačila pozornost potencijalnih turista i na odgovarajući način oglašavala turističke destinacije. Plakati su prikazivali isječke pejsaža, karakteristične panorame gradova, specifične motive ili detalje ispod kojih su se nalazile osnovne informacije ili prikladne parole. Sergije Glumac 1933. godine započeo je suradnju s Putnikom za koji je izveo idejne skice odnosno predloške temperom i gvašom za plakate *Na more!* i *Plitvice* koji zbog financijskih razloga ipak nisu bili izvedeni.[18] Putnik je u međuratnom razdoblju svoju zbirku turističkih plakata popunjavao naručujući najčešće „plakate općeg karaktera koji su pojam turizma izjednačavali s univerzalnim ljepotama obale i idejom odmora kao bijega od svakodnevnice, ali i „saobraćajne plakate Jugoslavije“ i rješenja koja su prikazivala one predjele koje je određene godine Putnik odlučio posebno propagirati. Prvi su prikazivali obilježja primorja, vegetaciju, plaže, more, sunce i arhitekturu, ali ne određeno mjesto, dok su plakati s motivima prometa prikazivali vizure državnih željeznica.“[19]



Slika 1. Plakati Sergeja Glumca *Plitvice*, 1933., tempera, olovka u boji GZ NSK; *Na more!*, 1933., tempera, KG HAZU

1936. godine ionako teška situacija postaje još teža, uoči naoružavanja Njemačke i priprema za novi svjetski rat. No, turistički promet na današnjim prostorima Hrvatske netom

[17] Magaš Bilandžić, Lovorka., *op.cit*., str. 254
[18] *Ibid.*, str. 255
[19] *Ibid.*, str. 258

prije Drugoga svjetskog rata doseže svoju kulminaciju. „Možda su Europljani putovali zbog spoznaje da će im ubrzo, s dolaskom razdoblja razaranja, putovanja biti onemogućena.“[20]

Prema knjizi Duška Kečkemeta „Stari Split od kantuna do kantuna“ iz 2009. godine bilježi se da sam Split ima stoljetnu turističku tradiciju.[21] 1926. godine Split je postajao turističko odredište pa je na Gatu sv. Petra sagrađena zgrada Putnika za turistički promet. Nažalost, kasnije je uništena, bombardiranjem luke. Zapravo su dvije stvari mnogo utjecale na povoljan razvoj Splita nakon Prvog svjetskog rata: zamijenio je Zadar kao regionalno središte i postao središte Primorske banovine.[22] Bio je sve značajniji kao prometna luka. Postepeno dolazi do širenja grada na rubove pučkih predgrađa, ali i izvan njih te gradnje suvremenijeg Splita.[23] Kako bi se pobrinulo da se grad širi i razvija u pravilnom smjeru raspisivani su brojni arhitektonski natječaji koji su „odigrali značajnu ulogu u rješavanju pojedinih značajnijih projektnih zadataka (…) mimo formalnih raspisanih natječaja, niz autora objavljuje na stranicama dnevnog tiska ili javno izlaže svoje samoinicijativne prijedloge za regulaciju pojedinih gradskih predjela ili izgradnju nekih značajnijih zgrada.“[24]

Predio poznat pod nazivom Bačvice sve do kraja 19. stoljeća bio je slabo izgrađen; svega nekoliko zgrada isticalo se na sjeverozapadnoj strani. Do tada se naziv Bačvice odnosio samo na poluotok između današnje gradske luke i uvale Bačvica odnosno na tzv. Katalinića brig. Obuhvaćao je krajnji jugoistočni dio gradske luke, potonji uzvišeni poluotok do željezničkoga mosta i zapadni dio današnje uvale Bačvice, tzv. Željezničko kupalište. 1657. godine na tom je brijegu podignuta utvrda za obranu splitskog zaljeva, prema nacrtima mletačkog vojnog inženjera Aleksandra Maglia. Dovršena je do 1666. godine prema planovima drugog mletačkog inženjera Josipa Santinia.[25] Na najvišem je mjestu bio topnički položaj, a ispod njega je prema sjeveru poluotok bio pregrađen pojasom sa središnjim bastionom i bočnim polubastionima. Bedem se nastavljao prema jugu štiteći vrh poluotoka i s istočne strane. Od utvrde se nije ništa očuvalo.[26] Prema prvoj katastarskoj mapi Splita iz 1830. godine naziv Bačvice se i dalje odnosio na taj poluotok. Istočno od tadašnjih Bačvica se pružao predio zvan Firule sve do poluotoka Trstenika. On je danas smanjen obimom. Prema unutrašnjosti se sjeverno od Firula pružao predio Pojišan, a istočno Blatine i Smrdečac. Cijeli je predio od splitskog zaljeva i predgrađa

[20] Vukonić, Boris. *op.cit.*, str. 105
[21] Kečkemet, Duško. *Stari Split od kantuna do kantuna*. Zagreb: AGM, 2009, str. 14
[22] Tušek, Darovan. *op.cit.*, 1994, str. 9
[23] Kečkemet, Duško. *op.cit.*, 2009, str. 203
[24] Tušek, Darovan.. *op.cit.*, 1994, str. 9
[25] Kečkemet, Duško. *Bačvice jučer, danas, sutra*. Split: Turističko društvo Bačvice, 1947, str. 1
[26] Žmegač, Andrej. *Bastioni jadranske Hrvatske*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti: Školska knjiga, 2009, str. 85

Lučac do Žnjana bio neizgrađen. Ondje su se nalazila polja, vinogradi i voćnjaci. Jedina istaknuta građevina u 17. stoljeću bila je malena poljska crkvica Gospe od Pojišana koja je u 18. stoljeću pretvorena u veliku crkvu sa samostanom. Predio oko Bačvica počeo je dobivati novi izgled pred kraj 19. stoljeća. Na slikama splitske luke talijanskog slikara M. Olivera iz 1892. godine taj je predio prikazan još uvijek pod voćnjacima i vinogradima. Uz spomenutu crkvu Gospe od Pojišana, „na brežuljku se nalazila kuća, ljetnikovac ili „casino“ obitelji Roić, koja je kasnije pretvorena u Osamicu tj. odjel za zarazne bolesti stare splitske bolnice.“[27] 1891. godine napravljeno je drveno kupalište Bačvice. Obnovljeno je 1916. godine, nakon Prvog svjetskog rata pretvoreno je u Općinsko kupalište s trideset kabina, a 1928. godine s tri stotine kabina.[28] Predio Bačvice je upravo zbog svoje uvale koja je bila interesantna kao kupalište prvim turistima i Splićanima bio idealan za hotele i individualnu gradnju koja će uslijediti.

1907. godine osnovano je Društvo za poljepšanje Bačvica, na čelu s Antom Trumbićem. Poljepšavanje se postizalo uređenjem puteva, ulica i staza te sadnjom i „zašumljavanjem“ zemljišta. 1909.-1910. društvo je uz pomoć Općine ostvarilo izgradnju puta uz more pored bašte hotela Mosor – depandansa Bačvice pa preko mosta do obale tj. bivše kuće Katalinić. Predio Bačvice bio je i tada rijetko naseljen, isticalo se nekoliko kuća s mnogo vinograda, no njegov se budući izgled polako nazirao. Početak Prvog svjetskog rata je ugasio akcije i rad društva Bačvice. Zbog toga je predio dugo vremena ostao prilično zapušten.[29]



Slika 2. Kupalište Bačvice oko godine 1923., s drvenim kabinama duž obale

[27] Kečkemet, Duško. *op.cit.*, 1947, str. 4
[28] Kečkemet, Duško. *op.cit.*, 2009, str. 206-207
[29] Kečkemet, Duško. *op.cit.*, 1947, str. 6

Prije početka 20. stoljeća predio Bačvice nije bio dobro povezan s centrom, a loši su bili i postojeći putevi u četvrti. Uz more je od gradske luke preko mosta na željezničkim usjekom vodio Kupališni prilaz, sve do Puta od Firula na istoku. U pravcu istoka je vodila i Ulica Matije Gupca, a sa sjevera prema jugu tri neuređene ulice: Bregovita, Jadranska i Viška.[30] Očigledno je da je postojala potreba za razvojem, stoga se na novoj gradskoj stambenoj četvrti radilo „od dvadesetih do četrdesetih godina prošlog stoljeća, između tadašnje Smodlakine ulice (današnje Petrove i Pojišanske) do uvale Bačvica, odnosno do dviju ulica uz njezinu obalu, Kupališnog prilaza i Sunčanice (danas Preradovićeva šetališta).“[31] 1923. godine je drveni trošni most koji je četvrt spajao s lukom zamijenjen betonskim čime je predio postao bolje povezan s centrom grada. 1927. godine, nakon odobrenja prijedloga o regulaciji i komasaciji zemljišta uz uvalu Bačvice i „izmjenu zemljišta vlasnosti Općine“, provedeni su bolji putovi i ulice unutar njega, a nedugo nakon omogućena i gradnja petnaestak stambenih zgrada. 1927. godine utemeljeno je Društvo za uređenje i poljepšanje Bačvica i Firula na čelu s Fabjanom Kaliternom i Frankom Smodlakom.[32] Primarna zadaća bila im je srušiti izgorjelu zgradu Kaliterna, odstraniti skladišta pred ulazom u kupalište i neke krčme u predjelu Bačvice. Vrlo brzo su organizirali akciju da se cijeli predio uredi i uljepša nasadima, postave klupe te pošumi što više javnih i privatnih putova. „Društvu je bila svrha suzbiti svaki samovoljni rad i ne dopustiti nagrđivanje toga predjela. Željeli su da se cijela četvrt komunikacijski uredi, da se površine podijele na parcele za vile, javne parkove, hotele i sportsko-zdravstvene zgrade.[33] 1930. godine je objavljen međunarodni natječaj za zgradu kupališta Bačvice čija je gradnja planirana u sredini oblikovane plaže, uz postojanje otvorenog bazena. Radovi u uvali Bačvice započeli su tek 1938. godine prema projektu Prospera Čulića i Borisa Katunarića iz Arhitektonskog odsjeka Općine te trajali sve do početka rata.[34] Do tada se uvala zahvaljujući akcijama Društvo za uređenje i poljepšanje Bačvica i Firula u potpunosti uredila; srednji dio je bio zasađen raznovrsnim drvećem i ukrasnim biljem, a put iza kabina povučen je iza dobivene širine koja je postala šetalištem. Vlasnicima zemljišta bila je omogućena nabava raznih biljaka iz rasadnika; namjera je bila zasaditi područje što više karakterističnim južnim raslinjem: palmama, oleandrima, kaktusima, aloina, cedrovima, jasenima, mladim borićima, čempresima, lovorima i sl. Društvo je po potrebi

[30] Matošić, Zdenko. *Bačvice - raj na zemlji.* Split: Ekološko društvo Picigin Bačvice, 2007, str. 32
[31] Kečkemet, Duško. *op.cit.*, 2009, str. 204
[32] Matošić, Zdenko. *op.cit.*, str. 33-34
[33] Kečkemet, Duško. *op.cit.*, 1947, str. 4 i 8
[34] Piplović, Stanko. „Urbani razvitak Splita između dva svjetska rata“. U: *Vladan Desnica i Split 1920.-1945. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Desnički susreti 2014.,* ur. Drago Roksandić, Ivana Cvijović, Zagreb: Filozofski fakultet, 2014, str. 61

davalo i stručnu pomoć vrtlara, s obzirom da je većina zemljišta oko Bačvica bila privatno vlasništvo. No, barem nije trebalo pospješivati izgradnju putova, kuća itd. jer su stanovnici to sami započeli i nastavili.[35]

Čovjek na čelu potonjeg društva, Fabjan Kaliterna, odigrao je jednu od važnijih uloga u međuratnoj gradnji Splita i Dalmacije. Projektirao je i izveo mnogo objekata, pri čemu je uvijek nastojao unijeti tradicionalna iskustva u suvremenu arhitekturu i na taj ju način obogatiti i oplemeniti. Pojedini kvartovi današnjeg Splita, a prvenstveno Bačvice, još uvijek „nose ugođaje"[36] njegove arhitekture iz 1920-ih.[37] Po njegovim je projektima u nekoć nazivanoj Jadranskoj ulici i ulici braće Kaliterna izgrađen niz hotela: Villa Rosina – Hotel Bačvice, hotel Imperijal – današnji Hotel Park. U to vrijeme su se u Splitu kao prvi značajni hoteli isticali hotel Bellevue na Botićevoj poljani, hotel Salonae na Mihovilovu trgu, hotel Central na Narodnom trgu i hotel Slavija na Dosudu.[38] No, bogat ugostiteljski i kulturno-zabavni život odvijao se i pored spomenutog javnog kupališta na Bačvicama. Ondje se kao prvi ugostiteljski objekt isticao restoran K bijelom orlu gdje su se svakodnevno održavali koncerti, a vodili su ga Marko Božić Ivanov i Jozo Škomrlj. Goste su, između ostalih, zabavljali Ivo Tijardović i Jakov Gotovac. Lokal je djelovao do 28. ožujka 1925. godine kada ga je od krova do temelja progutala vatra. Zatim su se krajem 1920-ih godina počele održavati velike pučke zabave u restauraciji Primorje gdje su se uz koncerte izvodile pošalice, „korijandole" i „serpentine" te tombola. 1928. godine otvara se ljetna restauracija i veliko Marionetsko kazalište. Početkom 1930-ih godina intimni teatar Sansusi je održavao svoje predstave u hotelu Na plaži koje su uključivale operete, komedije, skečeve, groteske, ansamble, solo pjevanja, plesove itd. Hotel je stoga svoje stolove počeo stavljati na mjesto nekadašnje terase restorana K bijelom orlu. Nadalje, 1930. godine arhitekt Zdenko Tončić Sorinjski napravio je projekt za gradnju velikog rivijerskog hotela s 200 ležaja na lokaciji hotela Matić (Villa Rosina). 1931. godine ipak je odobrena gradnja isključivo velikog paviljona, a novi hotel se otvorio 5. svibnja sa smještajnim kapacitetom od 36 soba, dok je restoran u vrtu mogao primiti 1500 osoba. U njemu su se nedugo nakon počele odvijati zabave pod nazivom „Split bez maske".[39]

1943.-1944. godine ratna bombardiranja su razorila velik dio predjela Bačvice, koje se do rata bilo već gotovo potpuno izgradilo vilama i stambenim zgradama. „Na mjestu porušene

[35] Kečkemet, Duško. *op.cit.,* 1947, str. 8
[36] Kečkemet, Duško. *Slikari, kipari, arhitekti,* Split: Marjan tisak, 2004, str. 254
[37] *Ibid.,* str. 254-257
[38] Piplović, Stanko. *op.cit.,* 2008, str. 160
[39] Matošić, Zdenko. *op.cit.,* str. 55

kuće Katalinić u luci je sagrađen Vinarski podrum, a na brijegu nad njime podignut je Spomen-svjetionik i Spomen palome pomorcu (rad kipara A. Krstulovića). Između željezničkog usjeka i Bijankinijeve ulice sagrađen je blok velikih stambenih zgrada. Donedavna polja, voćnjaci i vinogradi nestajali su postepeno pred novogradnjom i saobraćajnicama i u posljednjih pedeset godina 20. stoljeća potpuno iščeznuli."[40]

Promjene u izgradnji četvrti Bačvice naravno prate i promjene u poimanju turizma. 1960-ih godina cijela istočno-jadranska obala naglo se upoznaje „s kapitalističkom kulturom ugode i dokolice, s potrošačkim običajima i modernim stilom života."[41] Turizam postaje agens promjene zajedno s industrijom i proizvodnjom. „Do ranih 80-ih bio je trijumf nedemokratske, prosvijećene tehnokracije. Sve je bilo usisano u centrifugu planskog mišljenja, od vršne kvadrature plaža do otmjenih brutalističkih linija hotelske arhitekture."[42] Zatim je u tranziciji Hrvatska deindustrijalizirana i okreće se u potpunosti tercijarnim djelatnostima, ponajprije turizmu radeći transformaciju u 21. stoljeću „od masovne plažne destinacije s tri zvjezdice u relativno diversificirani turizam gastronomije, nautike, pustolovina, „partijanja".[43] Turizam postaje sve intenzivniji, no sve više „sezonski", obuhvaćajući samo 90 ljetnih dana. S takvim turizmom dolazi do preizgrađenosti obale, skupih nekretnina, klijentizma, korupcije itd. S modernim turizmom javlja se problema identiteta – „gradovi prestaju biti gradovi, postaju destinacije, kultura prestaje biti kultura i postaje *event*, identitet više ne postoji osim kao performans za turističko pokazivanje."[44]

Splitska četvrt Bačvice je do danas ostala zanimljiva ulagačima u turizam i ugostiteljstvo, a kakve okolnosti najčešće prate arhitektonske natječaje za hotele na Bačvicama iznio je Darovan Tušek u svojim knjigama. Istaknuo je kako je riječ o „prekomjernom natrpavanju novih izgrađenih kubatura na atraktivnoj lokaciji."[45] Neposredno uz uvalu najpoznatijeg splitskog kupališta po kojem je četvrt i dobila ime, danas svoje mjesto pronalazi mnoštvo hotela poput butik hotela Bačvice, hotela Villa Harmony, Hotela Park, Briig boutique hotela itd. Briig boutique hotel izgrađen je u nekadašnjem perivoju braće Kaliterna, a hotel

---

[40] Kečkemet, Duško. *op.cit.*, 1947, str. 4
[41] Pavičić, Jurica. Turistički poljubac smrti, *60. poročko Anale Lonely planet – putovanje u srce domaćeg turizma*, 2020, str. 4
[42] Pavičić, Jurica. *loc.cit.*
[43] Pavičić, Jurica. *loc.cit.*
[44] *Ibid.*, str. 8
[45] Vidulić, Sandi. *Građevinski desant na Bačvice: riječ je o mračnoj priči, iza svake zapuštene površine krije se podmukao poduzetnički plan; Uključena su brojna poznata imena…* 02.07.2019. https://slobodnadalmacija.hr/split/gradevinski-desant-na-bacvice-rijec-je-o-mracnoj-prici-iza-svake-zapustene-povrsine-krije-se-podmukao-poduzetnicki-plan-ukljucena-su-brojna-poznata-imena-611478 Pristupljeno 01.08.2020.

Villa Harmony kod mosta na početku Preradovićeva šetališta. Takvim novim izgradnjama „urbanisti i konzervatori dopustili su da se Bačvice devastiraju prema apetitima građevinskih poduzetnika.“[46] Izgradnja hotela Briig po projektu arhitekata Damira Rake i Maje Tedeschi bila je posebno popraćena negativnim komentarima, ponajprije zbog (ne)uklapanja u prostor i remećenja vizure kvarta. Arhitekt Rako je za Slobodnu Dalmaciju 5. kolovoza 2019. godine izjavio da je hotel „od početka bio zamišljen kao novi gradski hotel koji ne robuje standardima hotelskih lanaca ili stereotipnim pristupom u odnosu prema okolini. Ovaj hotel afirmira vlastiti identitet bez potrebe za kompromisom ili lažnim “uklapanjem” u vrlo nekompaktnom susjedstvu.“[47] Osim kontroverzi oko hotela Briig, ističu se i one vezane za gradnju Ville Harmony. 2018. godine se, kako navodi Jurica Pavičić za dnevne novine Jutarnji list „počeo dizati betonski neboder koji je možda najbolje utjelovljivao poraz urbanosti u kvartu Bačvice. Bio je neusporedivo viši od ičega uokolo, kućama iznad sebe otimao je svjetlo i zrak, agresivno je nagrđivao vedutu naguravajući svoje prostačke gabarite na usku parcelu između željezničke pruge i šetnice uz plažu (…) Riječ je o zgradi koja do te mjere negira i kvart i grad u kojem se nalazi.“[48]

Lošu sliku i mišljenja struke prati i sam kompleks Bačvice što ga je 1998. godine projektirao arhitekt Ante Kuzmanić. Svojim je projektom obnovio i dogradio postojeću zgradu i redefinirao njezin program obogativši ga novim poslovnim, ugostiteljskim, trgovačkim i kulturnim sadržajima. Međutim, njemu je danas mučno prolaziti Bačvicama, kako navodI Jutarnji list 28. svibnja 2017. godine: „Danas više Bačvice ne sliče na sebe, sada će ih ponovno trebati srušiti i iznova graditi. To je taj mentalni sklop, rekao bih. Promislite maštu splitskog biznisa kad na Bačvicama nitko nije otvorio ništa drugo nego kafić.“[49]

Novim je gradnjama na Bačvicama, u prvom redu hotela, zauvijek promijenjena vizura tog kvarta. Na nadolazeće promjene koje su „zadesile“ predio Bačvice još je 2009. godine

---

[46] Vidulić, Sandi. *Iza svake zapuštene površine u elitnom kvartu krije se podmukao poduzetnički plan.* 02.07.2019. https://novac.jutarnji.hr/aktualno/iza-svake-zapustene-povrsine-u-elitnom-kvartu-krije-se-podmukao-poduzetnicki-plan/9068747/ Pristupljeno 10.08.2020.

[47] Matić, Jadranka. *Arhitekt Damir Rako: Hoteli nisu opasnost za Split kao pretvaranje stanova u apartmane. Ako se ne donesu odluke, treći turistički val odnijet će splitski način života.* 05.08.2019. https://slobodnadalmacija.hr/split/arhitekt-damir-rako-hoteli-nisu-opasnost-za-split-kao-pretvaranje-stanova-u-apartmane-ako-se-ne-donesu-odluke-treci-turisticki-val-odnijet-ce-splitski-nacin-zivota-617155 Pristupljeno 31.08.2020.

[48] Pavičić, Jurica. *Kako je po cijeni od 660 eura niknulo civilizacijsko zlodjelo Ako je ovako prošao elitni kvart u Splitu kakve šanse imaju drugi*? 20.04.2019. https://www.jutarnji.hr/naslovnica/jurica-pavicic-kako-je-po-cijeni-od-660-eura-niknulo-civilizacijsko-zlodjelo-ako-je-ovako-prosao-elitni-kvartu-u-splitu-kakve-sanse-imaju-drugi-8763272 Pristupljeno 05.08.2020.

[49] Matić, Jadranka. *Ne mogu to više gledati, Bačvice treba srušiti! Splitskom arhitektu kultna paža bila je jedan od životnih projekata, no više ni ne prolazi onuda*. 28.05.2017. https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ne-mogu-to-vise-gledati-bacvice-treba-srusiti-splitskom-arhitektu-kultna-plaza-bila-je-jedan-od-zivotnih-projekata-no-vise-ni-ne-prolazi-onuda-6141651 Pristupljeno 01.08.2020.

upozoravalo Ekološko društvo Picigin-Bačvice ističući da „problematika prostorno-urbanističkih projekata i rješenja u Splitu ne može biti monopol i monolog jedne povlaštene skupine građana. U mogućem nepovratnom gubljenju vrijednih prostora grada i Bačvica (…) ne bi se smjela dopustiti nedopustiva tipologija gospodarskog, tehnološkog razvoja i urbanog planiranja Splita i Bačvica, obzirom da takvi pristupi u korištenju urbanih prostora mogu značiti nepovratno gubljenje gradskog resursa.“[50]



Slika 3. Bačvice, fotografirao Aleksandar Gospić 30.09.2018.

[50] *Službena mrežna stranica Ekološkog društva „Picigin-Bačvice“*. 04.06.2009. http://www.picigin-bacvice.com/files/bacvice/bacvice-vijesti-projekt_rosina.html Pristupljeno 31.08.2020.

3. Povijest gradnje i obnova Hotela Park u Splitu

Na jesen 1921. godine, u splitskoj uvali Bačvice u nekadašnjoj vili Dvornik sagrađen je hotel Imperijal, u vlasništvu Ante Dvornika. Nacrt hotela napravili su arhitekti Vjekoslav Ivanišević i Fabjan Kaliterna.[51] 1920-ih godina dolazi do promjena izgleda, strukture i pročelja građevina. Tipična kuća ima više katova, a unutarnja distribucija prostorija najjasnije je odražavala sve nove potrebe. Koristeći deblje zidove, arhitekt je nastojao osigurati čitav sustav kanala i cjevovoda za dim, vodu, plin, električnu energiju, paru itd., a potonji je sustav osigurao da „unajmljena kutija" postane „mjesto za stanovanje". Isto se događa i s arhitekturom nestambene namjene, poput hotela. Uska predvorja evoluirala su u prostrane galerije, toaleti i kupaonice postali su veći, blagovaonice i dnevne sobe bile su odvojene tek poluzidovima iako ih se i dalje smatralo samo jednom sobom.[52] Usporedno dolazi do razvoja art déco stila, postavangardnog dekorativnog stila u arhitekturi, dizajnu i umjetnosti koji je 1920-ih i 1930-ih godina doživio svoje zlatno razdoblje.[53] Isticao se po bogato dekoriranim geometrijskim i simetričnim kompozicijama, jednostavnim čistim formama, pročišćenom klasicizmu, funkcionalnosti i uporabi luksuznih materijala, a posebna pozornost pridavala se unutarnjem uređenju prostora. Zgradu Hotela Imperijal (danas Hotela Park), arhitekt Emil Šverko, autor posljednjeg projekta prigradnje i nadogradnje, opisao je kao „klasičnu građansku građevinu, metjeovski visoko klasificiranu, ali bez artističke ili stilske pozadine."[54] U njezinoj se unutrašnjosti pak krio spomenuti art déco stil, kojem se u posljednjem projektu u interijeru planiralo vratiti i o kojem će kasnije biti više rečeno.

Nedugo nakon izgradnje Hotela Imperijal u Splitu, na području Dubrovnika počinje se stvarati najznačajniji opus moderne arhitekture na području čitave Dalmacije. Riječ je opusu arhitekta Nikole Dobrovića čija djela stoga valja istaknuti, u ovom kontekstu ponajprije njegov projekt Grand Hotela na Lopudu iz 1934. godine. Lopud je mjesto smješteno u pješčanoj uvali okrenutoj prema zapadu, a zgrada potonjeg hotela svojim se „L" tlocrtom smjestila uz javni park i otprilike po sredini dužine rive.[55] Hotel Imperijal je građevina longitudinalnog tlocrta također smještena neposredno uz javni park Hatzeov perivoj te jednu od najpoznatijih splitskih pješčanih uvala, plažu Bačvice. Konstrukcija zgrade Grand Hotela Lopud bila je skeletna,

[51] Kisić, Vinko. „Hotel na Bačvicama*". Novo doba* IV, 208 (14.09.1921), str. 4
[52] Charles, Victoria; H. Carl, Klaus. *Art Deco (Art of Century).* New York: Parkstone Press, 2012, str. 15
[53] Šuvaković, Miško. *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb [etc.]: Horetzky [etc.], 2005, str. 76
[54] Šverko, Emil. *pers.comm.* 27. lipnja 2020.
[55] Slonjšek, Mirela. *Grand Hotel arhitekta Nikole Dobrovića.* Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015, str. 14

armiranobetonska, prizemlje otvoreno na stupovima, krovovi ravni, hotelske sobe imale su balkone ili lođe, trakaste prozore kao otvore, a bočno krilo bilo je zaobljeno. Hotel Imperijal izgrađen je kao kamena trokatnica, kosih krovova, a samo su neke sobe imale balkone koji su se isticali po sredini južnog pročelja. U prizemlju je svaki pravokutni otvor imao polukružno nadsvjetlo te bio podijeljen po visini na dva jedna dijela. Na katovima su također svi prozori bili dvodijelni, ali su samo otvori za pristup na balkon imali polukružna nadsvjetla. Gotovo je svaki otvor imao dvokrilne zelene drvene škure koje su dale mediteranski i rustikalni izgled hotelu. Do konceptualizacije mediteranskog podneblja došlo je i izgradnjom Grand Hotela u Lopudu. Riječ je o modernoj kući-stroju čiji je glavni sadržaj funkcionalnost i u kojoj je dosljedno ostvareno pet Le Corbusierovskih načela. Sve prostorije bile su obložene i bojane betonskom glazurom, a svi stupovi obloženi drvenom oblogom. Na taj su se način istaknule karakteristike industrijskih materijala ili ih se mijenjalo površinskom obradom.[56] Od rive je preko susjedne crkve s tornjem te kroz kolonadu prizemlja Grand Hotela vodila šetnica. Završavala je pred sobama stražnjeg desnog krila. Recepcija i restoran hotela bili su smješteni u prizemlju srednjeg krila koje je zatvoreno. Prednje krilo u prizemlju bilo je otvoreno na stupovima, projektirano s dva kata i krovnom terasom. Srednje i stražnje krilo imali su prizemlje, tri kata i krovnu terasu.[57] Armirani beton je bio korišten i za ugrađeni namještaj u hotelu, kao i pergole na terasama koje su bile zazelenjene agavama. „Uz hotel se nalazio javni park zasađen palmama i mediteranskim grmljem, također opremljen armiranobetonskim stolovima i klupama.“[58] Perivoj se uz Hotel Imperijal u Splitu smjestio na njegovoj sjevernoj i zapadnoj strani, također zasađen karakterističnim južnim raslinjem. Na legendarnoj terasi hotela zasađene su palme, jedne od kasnije najprepoznatljivih njezinih simbola. Pred zgradom su se s tri strane nalazile velike ograde. Bile su obrubljene bijelim bračkim kamenom, a južna i istočna strana služile su za blagovaonicu pod zastorima za vrijeme ljeta.[59] U prizemlju zgrade se nalazila velika blagovaonica od 130 četvornih metara, visine 5,70 metara, s galerijom za glazbu iz koje se gledalo na more. Visina blagovaonice odaje da su prilikom stvaranja ove arhitekture korišteni principi Adolfa Loosa i njegovog *Raumplana*[60]; težilo se „umjetnosti stvaranja prostora“. Riječ je o revolucionarnom konceptu u modernoj arhitekturi koji je poništio dotadašnji način razmišljanja i počeo tretirati prostor kao nezavisan entitet i osnovni element

[56] Ivanišin, Krunoslav. „Hotel Grand na Lopudu.“ *Oris* 3 (srpanj 2009), str. 126-138
[57] Slonjšek, Mirela. *op.cit.*, str. 16
[58] *Ibid.*, str. 19
[59] Matošić, Zdenko. *op.cit.*, str. 53
[60] Risselada, Max. *Raumplan versus Plan libre: Adolf Loos/Le Corbusier*. Rotterdam: 010 Publishers, 2008

planiranja, a ne posljedicu. Dolazi do velike promjene u prioritetima arhitekture.[61] Loos je nalagao da se prilikom projektiranja određene građevine ne treba voditi računa o postizanju jednakih visina različitih prostorija, već da svaka prostorija mora imati visinu primjerenu svojoj ulozi. Sukladno tome, u modernim gradnjama počinje „poigravanje" s visinama prostorija sukladno njihovom značaju; prostori dnevnog boravka u obiteljskim kućama postaju „prostorniji" i viši radi osiguravanja ugodnosti, svjetlosti, zraka… Zbog toga su prostorije blagovaonice odnosno restorana, kao i sve prostorije „uživanja" bile više u odnosu na ostale. Pogled koji se pružao iz galerije nad blagovaonicom bio je osiguran i na zapadu gdje je podignuta veranda. Hotel je imao smještajni kapacitet od 27 soba. Do poznate plaže vodio je široki put dužine 50 metara kojeg je uredila Općina.[62] Rečeni su segmenti, kao i Dobrovićeva „armiranobetonska ležaljka među deblima tropskih palmi sažimali težnju arhitekta moderne da služeći prosvijećenom investitoru služi i potrebama javnosti i tako ostvari prostorni okvir demokratskog društva budućnosti."[63] „Otvorenje Grand Hotela u Lopudu imalo je veliki, modernizacijski učinak na ekonomiji malog otočnog mjesta udaljenog od emitivnih turističkih središta."[64] Nedugo nakon otvorenja Hotela Imperijal, otvorila se Ljetna kazališna sezona na novoj pozornici u njegovom vrtu, a 1933. restauracija Gandhi pod vodstvom gostioničara Vicka Treursića, što samo potvrđuje procvat kulturno-zabavnog života i turizma na Bačvicama.[65]

[61] Klein, Rudolf. "Judaizam, Einstein i moderna arhitektura." *Prostor*, vol. 20, br. 2(44), 2012, str. 220-235
[62] Piplović, Stanko. *op.cit.*, 2008, str. 160
[63] Ivanišin, Krunoslav. *op.cit.*, str. 136
[64] Slonjšek, Mirela. *op.cit.*, str. 25
[65] Matošić, Zdenko. *op.cit.*, str. 53



Slika 4. Zgrada tada novog hotela Imperijal snimljena krajem 1920-ih godina

Osamdesetih godina Grand Hotelu u Lopudu dograđeno je stražnje krilo čime je promijenjena prvotna struktura, iako novi dio ničim nije odavao različito vrijeme gradnje.[66] Od devedesetih godina hotel je napušten i postupno propada. Hotel Imperijal je pak 1938. godine preimenovan u Hotel Park, kada je kamenoj trokatnici nadograđen jedan kat i bočna krila.[67] Za razliku od Grand Hotela, potonji je do danas ostao u funkciji te je sačuvana njegova izvorna zgrada, unatoč brojnim preinakama. Park pred hotelom dugo je bio dobro održavan, a izvorni namještaj u hotelu čuvao se do Drugog svjetskog rata kada je uništen bombardiranjem. Zasađene biljke, u prvom redu prepoznatljive palme hotelske terase, unatoč tomu što su bile odabrane prikladno klimatskim uvjetima, nisu doživjele svoju stogodišnjicu.

Još prije proširenja Hotela Park 1938. godine okolni stanovnici su se žalili Općini zbog katova koji su im zaklonili pogled na more. Potonje je proširenje bilo izvedeno na inicijativu nekadašnjeg predsjednika Gradske Općine ing. M. Margotić. Hotel je mogao ugostiti 115 gostiju; povećao je smještajni kapacitet u odnosu na prijašnjih 27 soba. Osim toga, trebao je biti probijen tunel kojim bi se omogućila izravna povezanost s plažom, međutim tu namjeru spriječio je Turistički savez iz razloga što bi se na taj način narušilo okruženje odnosno šumice, nasadi i plato ispred hotela.[68]

---

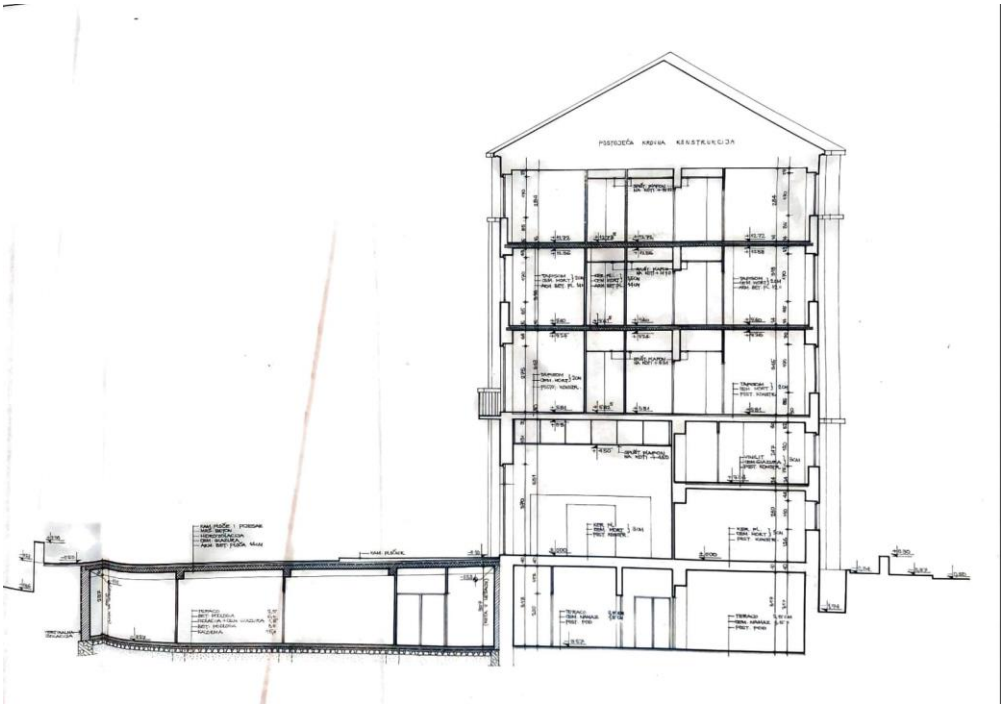
[66] Slonjšek, Mirela. *op.cit.*, str. 25
[67] Muljačić, Slavko. „Kronološki pregled izgradnje Splita u XIX. i XX. stoljeću". *Zbornik Društva inženjera i tehničara*. Split: [s. n.], 1958, str. 82
[68] Piplović, Stanko. *op.cit.*, 2008, str. 167

Nakon uništenja čitave unutrašnjosti hotela u Drugom svjetskom ratu, 1948.-1950. godine rekonstruira ju ing. arh. Dinko Vesanović.[69] U zapisniku sastavljenom poslije izvršenog pregleda zgrade kao i izvedbenih nacrta za Hotel Park u Splitu iz 1948. godine navodi se da je odlučeno da se izvrše određene naznačene izmjene i nadopune. To je uključivalo radove u podrumu: dodavanje sporednog stubišta za osoblje i prostorija za osoblje (blagavaonice, garderobe). Prostor namijenjen baru, s obzirom da nije velik, trebalo je proširiti u južnom traku s istočne i zapadne strane te izgraditi poseban ulaz s predulazom, garderobom, spremom do šanka za bar te odgovarajućim toaletima. Što se tiče prizemlja, trebalo je izmijeniti raspored i veličinu kuhinje s ulazom, prostorom za šank, prostorom za pranje suđa, prostorom za pranje povrća te prostorom za slastičarnu i glavnu kuhinju. Također je trebalo izgraditi mali teretni lift za hranu od prizemlja do trećeg kata. Predviđalo se izmijeniti raspored toaletnih prostorija za goste, a toaletne prostorije za osoblje premjestiti iz prizemlja u podrum. Prva prostorija do stubišta određena za osoblje preuredila se za frizerski salon s odgovarajućim prostorom. Na ostalim katovima se u toaletne prostorije koje su bile smještene na oba kraja hotela smjestilo po jedan tuš umjesto zahoda, jedna se soba preuredila u prostor za sobarice s predprostorom za lift, umivaonici u gostinjskim sobama smjestili su se u zatvorenim nišama, uzidani su cjevovodi centralnog grijanja te je u zgradi hotela instalirana kućna telefonska centrala sa dvadeset brojeva.[70]

Zgrada Hotela Park 1968. godine doživjela je još jednu rekonstrukciju i adaptaciju. Promatrajući nacrte Hotela Park iz 1968. godine ponovno se uočavaju principi Loosovog *Raumplana*[71]. U presjeku Hotela Park očituju se razlike u visinama prostorija salona, restorana, kuhinje i recepcije naspram visina prostorija garderobe, stubišta, WC-a, spremišta itd. Isto je uočljivo i na katovima koji su bili rezervirani za sobe, gdje postoje razlike u visinama soba i hodnika koji do istih vode. Spomenute razlike u visinama postizane su postojanjem međukata gdje su se nalazile kancelarije i zračni prostori kuhinje, restorana, recepcije, salona, aperitiv bara i kavane[72], a dodatne razlike „spuštanjem plafona na letvama svakih 50 cm.“[73]

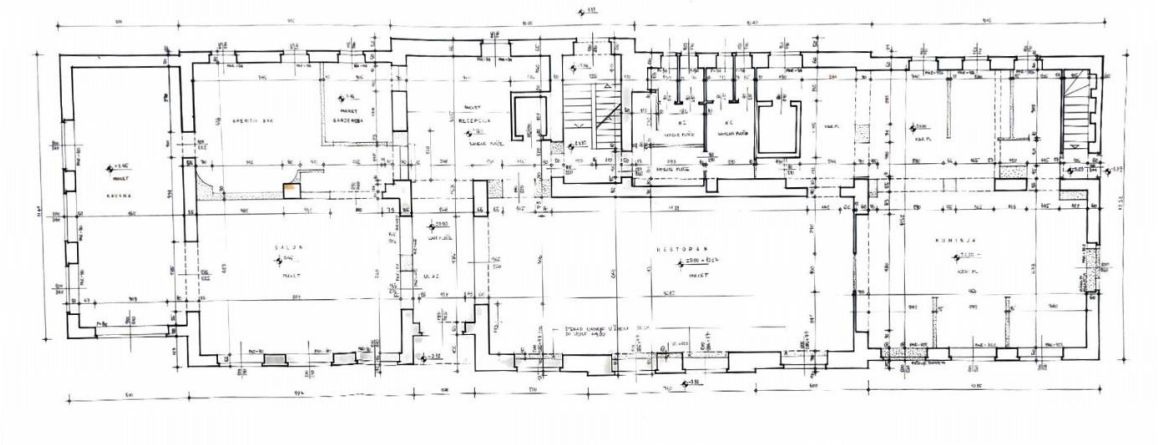
---

[69] Muljačić, Slavko. *op.cit.*, str. 82
[70] HR-DAST-21 *Zapisnik povjereništva za turizam - Rekonstrukcija i adaptacija hotela „Park“ u Splitu,* 1948
[71] Risselada, Max. *op.cit.*
[72] HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/plan rušenja: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park“ - Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic“ – Split, projektant A. Šatara, razrada A. Bilač, V. Reić. Broj listova – 7,* 1968
[73] HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/po: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park“ – Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic“ – Split, projektant A. Šatara, razrada A. Bilač. Broj listova – 30,* 1968



Slika 5. Presjek D-D iz Rekonstrukcije i proširenja Hotela Park iz 1968. godine

Zgrada Hotela Park proširila se planom rekonstrukcije i proširenja iz 1968. godine na istok. Napravljeni su pomoćni ulaz, butanska stanica i prostorije za smeće, pripremu povrća, mesa i ribe na prizemlju te skladišta u podrumu.[74]



Slika 6. Tlocrt prizemlja (postojeće stanje) Hotela Park 1968. godine

[74] HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/po: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park" – Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic" – Split, projektant A. Šatara, razrada A. Bilač. Broj listova – 30*, 1968

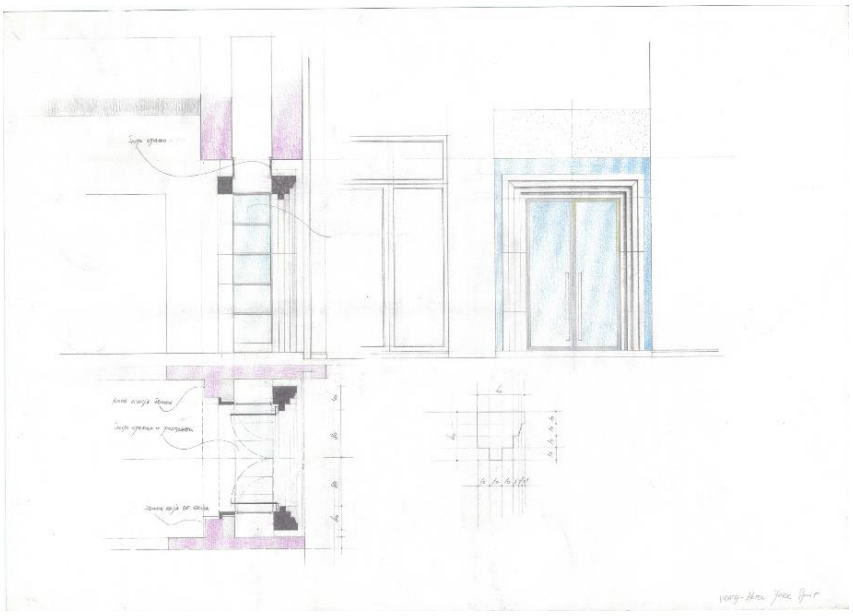
Prema statističkom proračunu adaptacije Hotela Park u Splitu iz plana rekonstrukcije i proširenja Hotela Park iz 1968. godine projektanta Antuna Šatare, adaptacija hotela se predviđala u širem zahvatu sa potpunim rušenjem međukatnih konstrukcija iznad prvog i drugog kata te djelomično iznad prizemlja. Svi vanjski zidovi ostali su s obzirom da su dobre kvalitete zidani u obrađenom kamenu, dok se srednji uzdužni zid djelomično zamijenio sistemom armirano-betonskih stupova i podvlaka.[75] U čitavom prostoru hotela vodilo se računa o ekonomiziranju s prostorom; nastojalo se koristiti nevidljivo pokućstvo odnosno ugradbeni namještaj čime se ostvarila mogućnost i naknadnog planiranja preostalog slobodnog prostora. Riječ je najčešće o dvokrilnim, trokrilnim i četverokrilnim ugradbenim ormarima koji su bili podijeljeni na jedno ili više dvokrilnih vrata, a u njima su se po čitavoj visini nalazile police ili su bili predviđeni za vješanje. Sva sobna vrata hotela bila su napravljena od jelovine s letvicom od tvrdog drva, dok su na nekoliko kupaonica vrata ostakljena prugastim staklom po čitavoj visini. U prizemlju su se nalazili jednostruki prozori od hrastovine po visini podijeljeni na dva jednaka dijela, a na katovima dvokrilni prozori od borovine u kombinaciji s dvokrilnom „žaluzijom“ s pomičnim grilama.[76] U prizemlju hotela također je bila postavljena „staklena stijena bez okvira koja se sastojala od dvokrilnih mimokretnih vrata i jednog fiksnog polja. Krila vrata su od uvoznog sekurit stakla bez okvira debljine 10 mm, a fiksni dio od uvoznog specijal stakla debljine 8 mm.“[77] Osim toga, u prizemlju su bila i dvokrilna vrata sa nadsvjetlom čija su krila i okvir bili od masivnog tvrdog drva i ostakljeni prozirnim staklom. Postojećim popravljenim vratima restorana na južnoj strani promijenjene su ručke koje su sada bile „metalne iz uvoza/mesing“[78], dok su se ostala postojeća vrata restorana pretvorila u fiksne vanjske stijene sa postojećim nadsvjetlom. Adaptirala su se „postojeća glavna ulazna dvokrilna vrata napravljena od hrastovine: okvir je ostao, krila su se po visini skratila i ostaklila prozirnim staklom te dodale fiksne rolete i ručke od mesinga. Postojeća ulazna vrata sa sjeverne strane bila su ostakljena armiranim staklom.“[79] Došlo je do „sinergije estetike jednostavnih oblika, novih materijala i konstrukcija s funkcionalnošću i osjećajem za krajolik, što je temeljno

[75] HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/st: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park“ – Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic“ – Split, projektant A. Šatara, statika I. Miličić. Broj listova – 15*, 1968
[76] HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/id, Adaptacija hotela „Park“ – Split, projektant A. Šatara, broj listova – 15*, 1968
[77] HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/šema stolarije: Hotel „Park“ Postojeće stanje. Snimili V. Reić, V. Perković. Broj listova - 8*, 1968
[78] *Ibid.*
[79] *Ibid.*

obilježje moderne arhitekture.“[80] Uvođenjem upotrebe čelika, armiranog betona, stakla itd., korištenjem jednostavnih i čistih oblika i lišavanjem pročelja od nepotrebnih ukrasa težilo se praktičnosti i ekonomičnosti izvedbe.[81] Autor adaptacije očigledno se pozivao na ranije spomenutog Adolfa Loosa koji se istaknuo u svom vjerovanju u funkcionalizam, objektivnost i minimalizam.[82]

2000. godine hotel je ponovno doživio obnovu, ovog puta pod vodstvom nećaka prvog projektanta, Vjekoslava Ivaniševića. Njegov projekt iz 1999. godine imao je nekoliko značajnih doprinosa, u odnosu na prijašnje stanje. „Pomaknut je ulaz gostiju na zapad zajedno s trijemom koji je goste štitio od atmosferilija, a koji se protezao duž sjevernog pročelja hotela. Na taj način se južnu terasu, koja je smatrana najvećom vrijednošću hotela, oslobodilo od gostiju, prtljage i prometa. Južna terasa dobila je centralna vrata, kameno vrijedno popločanje i u osi kamenu fontanu. Vjekoslav Ivanišević želio je sačuvati platane na terasi kako bi stvorio opuštenu atmosferu i prirodni ljetni hlad. Ispod tih platana su se odvijali domjenci, prijemi i vjenčanja. Na južnoj fasadi bara i restorana nalazio se niz dvokrilnih zaokretnih vrata koja su povezivala unutrašnji s vanjskim prostorom. Pri tome valja naglasiti da je pri dizajniranju južnih i sjevernih centralnih vrata svaki dovratnik bio projektiran do u detalj u kamenu. Po rubu južne terase je bila postavljena odrina i posađene glicinije.“[83]

[80] Vrekalo. Nikolina. *Zaštićeni hotelski kompleksi Ivana Vitića u Trogiru i Rijeci – doprinos valorizaciji moderne arhitekture kao kulturne baštine.* 15.05.2015. https://slobodneveze.wordpress.com/motel-trogir/ Pristupljeno 20.08. 2020.
[81] *Hrvatska enciklopedija.* https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20849 Pristupljeno 20.08.2020.
[82] *Encyclopædia Britannica* https://www.britannica.com/art/Functionalism-architecture Pristupljeno 20.08.2020.
[83] Ivanišević Brzulja, Petra. *pers.comm*. 18. kolovoza 2020.

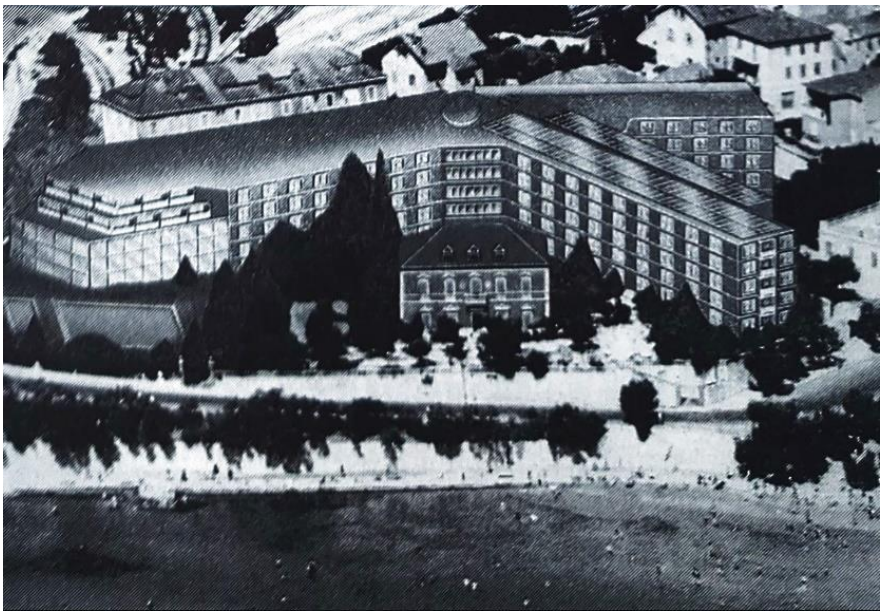


Slika 7. Crtež vrata Hotela Park Vjekoslava Ivaniševića za projekt obnove 1999./2000. godine

Na arhitektonskom natječaju za Hotel Park II na Bačvicama 1986. godine, ponovno je pobijedio Vjekoslav Ivanišević, u koautorstvu s Vinkom Peračićem.[84] U listopadu 1985. godine bio je raspisan pozivni anonimni natječaj, a početak realizacije očekivao se je svega četrdeset dana potom. Sredinom osamdesetih godina uočena je, naime, potreba za novim smještajnim kapacitetima jer se težilo tome da Split ne bude više samo sve posjećenija tranzitna luka, već da se razvije u turističko odredište. Vodeću ulogu u „turistifikaciji" grada imala je Union Dalmacija, radna organizacija za hotelijerstvo, ugostiteljstvo i turizam. Željelo su postojeći Hotel Park povećati dodavanjem novog hotelskog objekta Parka II, koji bi se smjestio u okruženju bivšeg hotela Mosor i Ville Rosine. Stoga je u listopadu 1985. godine raspisan natječaj. U žiriju su sudjelovali arhitekti Srđan Truta, Nikola Ivančević, Lada Vrdoljak, Eduard Katačić, Mihovil Antičević, Đermano Mitrović, Marijan Hržić, Ninoslav Kučan i Teofana Šimić Pletikosa, a na čelu je bio direktor Union Dalmacije, Nenad Grgin. Izgradnjom Parka II naumilo se pomiriti dvije suprotne teze; sačuvati arhitektonski i hortikulturni ambijent postojećeg okruženja, ali i izgraditi veliki novi hotelski kompleks.[85] „Programsko štivo obilovaše programskim neusklađenostima, kontradiktornim zahtjevima i nepotrebnim sputavanjem potencijalnih boljih rješenja izgradnje na toj značajnoj lokaciji; istovremeno

[84] Tušek, Darovan. *Leksikon splitske moderne arhitekture.* Split: Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije Sveučilišta u Splitu, 2018, str. 45
[85] Tušek, Darovan. *op.cit.*, 1996, str. 369-372

inzistiranje na očuvanju zatečenih prostornih valera i podilaženje megalomanskim zahtjevima investitora stavilo je na prave muke sve sudionike ovog natjecanja.“[86] Po rezultatima natječaja, kao što je prethodno spomenuto, pobijedio je projekt Vjekoslava Ivaniševića i Vinka Peračića, ali u prvom krugu i projekt Ante Rožića. Zbog jednakog plasmana, trebali su se ponovno natjecati za konačan rezultat, a prethodno svoje projekte uskladiti sa novim zahtjevima i preporukama žirija. Zbog postojećih zahtjeva tlocrt novog objekta morao je biti u obliku slova „V“, a najizglednije je bilo da na osi simetrije tog „V“ stoji Villa Rosina. Ivanišević i Peračić osmislili su jako kruto oblikovan „V“, a glavni ulaz smjestili na samom kraju sjevernog krila, što bi značilo da bi postojala poprilična udaljenost do recepcije. Nadalje, stručni žiri je bio mišljenja da je južni dio predugačak i prenaglašen, a u cijelom projektu najinteresantnije bi bilo izmicanje etaža koje bi zbog rotacije kreiralo atraktivne oblike. U izmjeni svog projekta Ivanišević i Peračić su poslušali savjete žirija i učinili da se novi objekt skladnije uklopi u okruženje bivšeg hotela Mosor i Ville Rosine, međutim projekt nije realiziran.[87]



Slika 8. Poslijenatječajni projekt (fotomontaža) Hotela Park II
V. Ivaniševića i V. Peračića – nagrađen na natječaju 1985.

Hotel Park prije posljednje rekonstrukcije omogućavao je smještaj gostiju u 57 soba; 21 jednokrevetnoj, 33 dvokrevetne, 2 apartmana i 1 predsjedničkom apartmanu. Svaka soba

[86] Tušek, Darovan. *op.cit.*, 1996, str. 373
[87] *Ibid.*, str. 373-384

predstavljala je spoj elegancije i udobnosti. Bile su „gospodski dizajnirane“[88], opremljene tada najmodernijom tehnologijom. Svaka soba imala je anatomske krevete posebno dizajnirane prema standardima[89], što je uvelike pridonosilo samoj udobnosti. U prizemlju su se isticali restoran Bruna, Imperijal bar, radni saloni Luigi i Fabijan i Plavi salon. Radni saloni Luigi i Fabijan bili su opremljeni tehnologijom potrebnom za sve vrste prezentacija, seminara i poslovnih sastanaka.[90] Najznačajniji dio hotela uvijek je bila terasa hotela s pogledom na more.



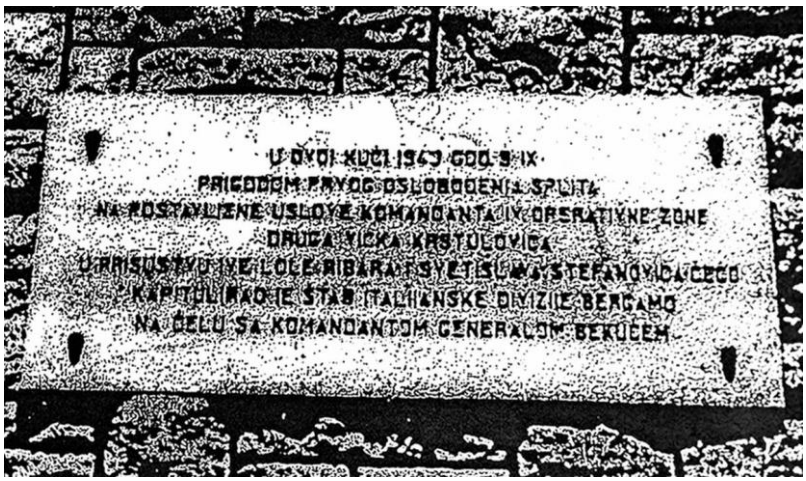
Slika 9. Hotel Park snimljen netom prije posljednje obnove 2013. godine

3.1. Značaj i tradicija

O značaju i tradiciji Hotela Park koji je simbol splitskog hotelijerstva gotovo cijelo stoljeće svjedoče brojni navodi. Hotel Park bilo je jedno od omiljenih okupljališta i mjesta druženja za Splićane. Bez obzira na nove hotele u Splitu, „Hotel Park se i dalje smatra najekskluzivnijim hotelom.“[91] „Ta tradicija, sjesti i doručkovati na terasi gdje vam vrapci dolaze na stol nešto je neponovljivo. Splićani se time hvale. Postoji uzrečica kod nas Splićana

[88] *Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* [Brošura] (bez dat.). http://www.metroholding.hr/newsletters/hotel_park.pdf/ Pristupljeno 17.01.2020.
[89] Prema Pravilniku o razvrstavanju, kategorizaciji i posebnim standardima ugostiteljskih objekata iz skupine hoteli: *I. - Uvjeti za kategorizaciju hotela – postojeći objekti,* NN 56/2016 (1451) U hotelu 4* krevet za jednu osobu treba biti minimalne veličine 80x190 cm, krevet za dvije osobe minimalne veličine 160x190 cm
[90] *Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* [Brošura] (bez dat.). http://www.metroholding.hr/newsletters/hotel_park.pdf/ Pristupljeno 17.01.2020.
[91] Donsky, Albert. „Splitski drugi dnevni boravak.“ *Iće i piće* 28 (prosinac 2011). http://www.iceipice.hr/hr/clanak/splitski-drugi-dnevni-boravak Pristupljeno 18.01.2020.

kad želimo reći da smo nešto dobro pojeli: A, jilo se ka u Parka!“[92] Inozemni gosti, ali osobito domaći ljudi, naviku uživanja na terasi Hotela Park i proslave važnih događaja prenose s koljena na koljeno, kao i specijalitete restorana.[93] U njemu su netom prije Drugog Svjetskog rata bili bogati Židovi, razne političke izbjeglice, nacistički obavještajci, a „1943. godine postao je središte vojno-političkih zbivanja, jer je u njemu bio smješten stožer talijanske divizije Bergamo te je tu bio potpisan i dokument o formalnoj predaji talijanskih oružanih snaga partizanima.“[94] Današnji voditelj prodaje i odjela recepcije Ante Babić u razgovoru je naveo kako je spomen-ploča s fasade Hotela Park (slika 10.) uklonjena 1990-ih godina.[95]



Slika 10. Spomen-ploča koja je do 1990-ih stajala na kamenoj fasadi Hotela Park

Hotel je dugi niz godina dobivao razne nagrade[96] u čemu mu je zasigurno određenu prednost dala lokacija između centra grada i plaže Bačvice s Plavom zastavom.[97] Predio Bačvice se od početka 20. stoljeća počeo smatrati elitnim kvartom koji je „dugo odisao

---

[92] Donsky, Albert. *op.cit.*
[93] *Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* [Brošura] (bez dat.). http://www.metroholding.hr/newsletters/hotel_park.pdf/ Pristupljeno 17.01.2020.
[94] Baras, Frano. *Bačvice – od utvrde do kupališta.* Zavičajna zbirka Spalatina/ Kaleidoskop. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića. Nedatirani tekst. https://www.gkmm.hr/stranica/bacvice-od-utvrde-do-kupalista Pristupljeno 19.08.2020.
[95] Babić, Ante, *pers. comm.* 21. kolovoza 2020.
[96] Hotel Park bio je jedan od prvih hotela u gradu s 4 zvjezdice i nagradom Turistički cvijet koju je osvojio 2004. 2005, i 2006. godine. Osim toga osvojio je nagrade kao što su Najbolji mali hotel u Hrvatskoj 2005., Hotel godine na hrvatskom Jadranu 2005.; Posebno priznanje za kvalitetu 2004., 2006. i 2007. godine, Simply the best 2010. i Zlatna bilanca 2011, Najbolji Business hotel u Hrvatskoj 2017.
[97] *Novi hoteli koji se otvaraju ovog ljeta na hrvatskoj obali*. 30.04.2015. https://www.buro247.hr/lifestyle/putovanja/novi-hoteli-koji-se-otvaraju-ovog-ljeta-na-hrvatskoj-obali.html Pristupljeno 04.08.2020.

organiziranom urednošću funkcionirajućeg urbanizma i civilizirane zajednice.“[98] U intervjuu Alme Radoš za časopis „Hoteli, Restorani, Barovi“ s direktorom hotela Jozom Tomašem iz 2017. godine navodi se da je Hotel Park bio proglašen spomenikom kulturne baštine[99], međutim danas u registru kulturnih dobara nema takvih podataka. Jednako tako, zbog tada novog režima zaštite spomenika kulture i povijesti jezgre od jeseni 2012. godine Nikolić[100] navodi da je Hotel Park bio „kolateralna žrtva“ Villi Rosini – objekti se novim režimom kojeg su 04. siječnja 2012. godine izradili Institut IGH d.d., Zavod za prostorno uređenje Splitsko-dalmatinske županije i Odjel Zavoda za planiranje, studije i zaštitu okoliša-PC Split nalaze u zoni „C“ u kojoj više nije potrebno plaćati spomeničku rentu. Naime, režimom je nekadašnja zona „B“ podijeljena na zone „B“ i „C“ pri čemu je posljednja bila oslobođena rente i podređena lokalnoj razini. „Linija koja razdvaja zonu „B“ i „C“ ukazuje da njeno iscrtavanje nije rezultat slučajnosti ili konzervatorskih interesa nego rezultat interesa lokalnih investitora.“[101]



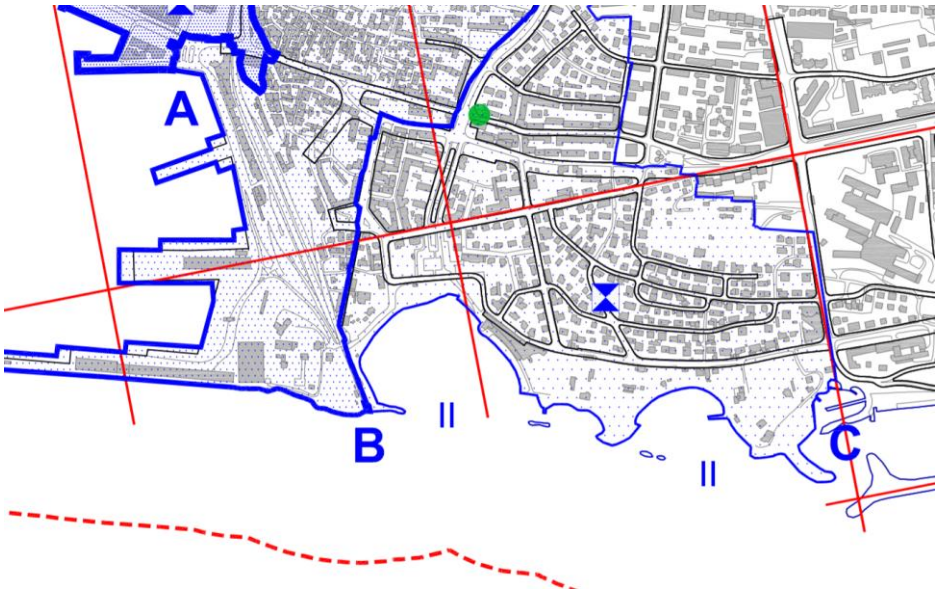
Slika 11. Razglednica s fotografijom Hotela Park snimljena sredinom 50-ih godina prošlog stoljeća, Zavičajna zbirka Spalatina GKMM - ID kataloga 1203000819

[98] Pavičić, Jurica. *op., cit.,* 20.04.2019.
[99] Radoš, Alma. *Joze Tomaš: Uspjeh nisu samo nekretnine nego i ljudi.* 19.12.2017. https://hrb.com.hr/joze-tomas-uspjeh-nisu-samo-nekretnine-nego-i-ljudi/2556 Pristupljeno 07.08.2020.
[100] Nikolić, Leo. *Kako je poduzetnik Kerum izbjegao spomeničku rentu?* 15.01.2012. https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/kako-je-poduzetnik-kerum-izbjegao-spomenicku-rentu-20120113/print Pristupljeno 19.08.2020.
[101] Nikolić, Leo. *op.cit.*

4. Rekonstrukcija, dogradnja i nadogradnja Hotela Park 2014. – 2015.

Posljednju rekonstrukciju, dogradnju i nadogradnju koja je uključivala i rekategorizaciju Hotel Park je najavio 8. rujna 2014. godine. Radovi su trajali do 24. lipnja 2015. godine.[102] Iza njegove rekonstrukcije vrijedne gotovo 10 milijuna eura, sufinancirane s 3,5 milijuna eura iz europskih fondova, stoji arhitekt Emil Šverko. Veliku ulogu odigrao je i Joze Tomaš, direktor hotela i tvrtke Potestas u čijem je sastavu hotel. Pod njegovim je vodstvom Hotel Park nakon svega šest mjeseci dobio četvrtu zvjezdicu, a ovom obnovom i petu.[103]

S obzirom na brojne izazove poput zadržavanja izvorne namjene, zahtjeva suvremenog turističkog tržišta, uvažavanja uvjeta građenja, korištenja lokalnog vokabulara i sl., posljednjoj renovaciji hotela bilo je potrebno pristupiti s posebnom pažnjom i senzibilitetom.[104] Sve češće se kao krajnji rezultat novih gradnji, obnova i prigradnji traži stilska uniformnost koja nastaje poštivanjem međunarodnih standarda u hotelijerstvu ili korporativnih smjernica internacionalnih hotelskih lanaca.



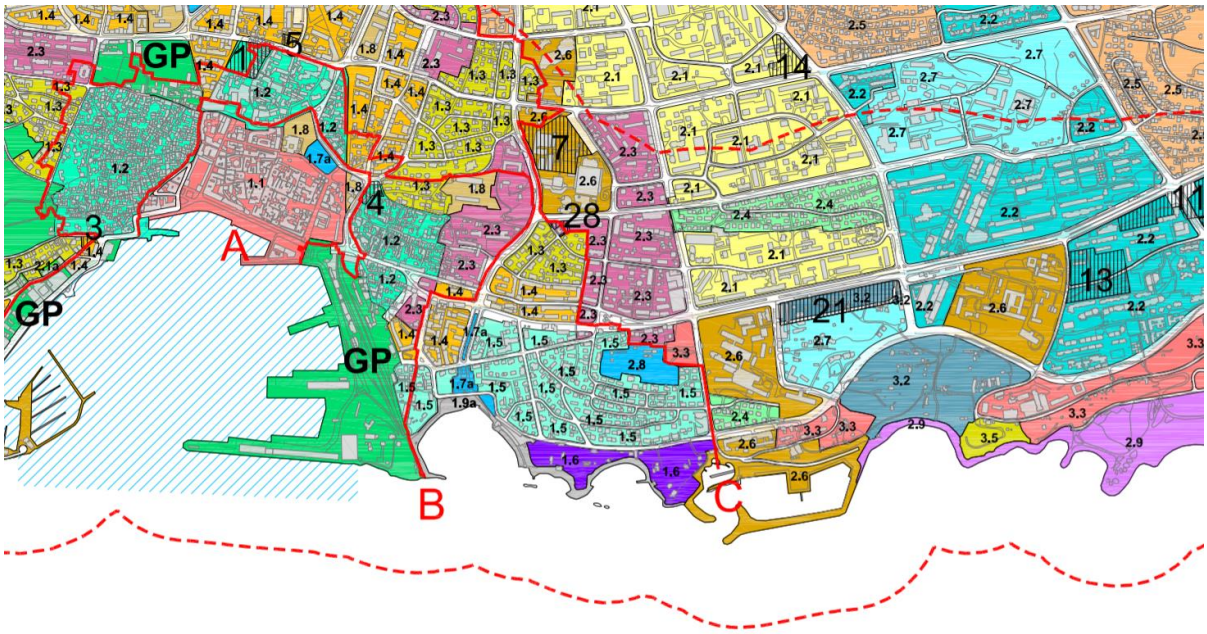
Slika 12. Uvjeti korištenja u uvjetima za korištenje, uređenje i zaštitu prostora prema Kartografskom prikazu iz Izmjena i dopuna GUP-a iz 2012. godine

[102] *Službeni facebook profil Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* https://www.facebook.com/HotelParkSplit Pristupljeno 18.01.2020.
[103] Radoš, Alma. *op.cit.*
[104] Vrekalo. Nikolina. *op.cit.*

Povijesna graditeljska cjelina gdje se nalazi Hotel Park odnosi na dio povijesnog gradskog tkiva – kulturno dobro od lokalnog značaja – Zona „C“.[105] U sustav mjera zaštite u zoni „C“ izdvaja se da je „za zahvate unutar zone C potrebno u postupku koji prethodi izradi dokumentacije za ishođenje lokacijskih dozvola i drugih akata kojima se odobrava gradnja zatražiti od nadležnog Konzervatorskog odjela očitovanje o potrebi određivanja sustava mjera zaštite radi definiranja posebnih uvjeta gradnje i uređenja za predmetni zahvat. Posebnim uvjetima smatraju se izrade konzervatorskih podloga, arheološka istraživanja, uvjeti gradnje te druge mjere zaštite kulturnih dobara.“[106] „Zaštita unutar zone “C” odnosi se i na očuvanje fizionomije, gabarita izgradnje, urbanih interijera i sl., uz mogućnost nužnog prilagođavanja postojeće supstance suvremenim potrebama; svi zahvati na objektima unutar zone “C” moraju biti u cilju očuvanja i obnove osobitosti dijelova zone kao kulturnog dobra od lokalnog značenja; mogući su zahvati rekonstrukcije i prenamjene uz obnovu očuvane izvorne građevne supstance, u cilju uspostave i obnove karakterističnih ambijentalnih vrijednosti prostora, mjerila i tipologije, a koje doprinose povećanju kvalitete same građevine i uličnog poteza…“[107]

Hotel Park također pripada visoko konsolidiranom području koje „karakterizira visoka urbanističko arhitektonska determiniranost i kvaliteta. U ovim je područjima potreban najviši stupanj kontrole što znači minimalne mogućnosti promjena, intervencije u funkciji održavanja, revitalizacije i dovršavanja postojeće urbane strukture, zadržavanja funkcije stanovanja i javnih prizemlja, izgradnja i uređenje javnih površina i sadržaja.“[108]

[105] *Kartografski prikaz Izmjena i dopuna GUP-a iz 2012.g.* Generalni urbanistički plan Splita. *Službeni glasnik Grada Splita.* br. 1/06 , 15/07, 3/08, 3/12, 32/13, 52/13, 41/14, 55/14.
[106] Generalni urbanistički plan Splita. *Službeni glasnik Grada Splita.* br. 1/06 , 15/07, 3/08, 3/12, 32/13, 52/13, 41/14, 55/14., str. 72
[107] *Ibid.*
[108] *Ibid.*, str. 29



Slika 13. Urbana pravila u uvjetima za korištenje, uređenje i zaštitu prostora prema Kartografskom prikazu iz Izmjena i dopuna GUP-a iz 2012. godine

Što se tiče visina građevina u visoko konsolidiranim područjima grada, „ukoliko je visina građevine koja slijedi iz primjene urbanih pravila, niža za jednu ili više etaža od prosječne visine legalnih građevina u uličnom potezu maksimalna visina se može povećati za jednu etažu pri čemu se dopušta povećanje odgovarajućih pokazatelja izgrađenosti (k_{is}N[109]) (…) Visina građevine (V) mjeri se od konačno zaravnanog terena uz pročelje građevine na njegovom najnižem dijelu do gornjeg ruba stropne konstrukcije zadnjeg kata, odnosno vrha nadozida potkrovlja, čija visina ne može biti viša od 1.2 m.

Najveća visina (V) građevine iznosi:

- prizemnica (P) – 4,5 m (u slučaju gradnje suterena 6,5m),
- katnica (P+1) – 7,5 m (u slučaju gradnje suterena 9,5m),
- dvokatnica (P+2) – 10,5 m (u slučaju gradnje suterena 12,5m), itd.

Za nestambene građevine i nestambene etaže građevina stambeno poslovne namjene dopuštaju se do 25% veće visine po etaži u skladu s namjenom i tehnologijom građevine.“[110]

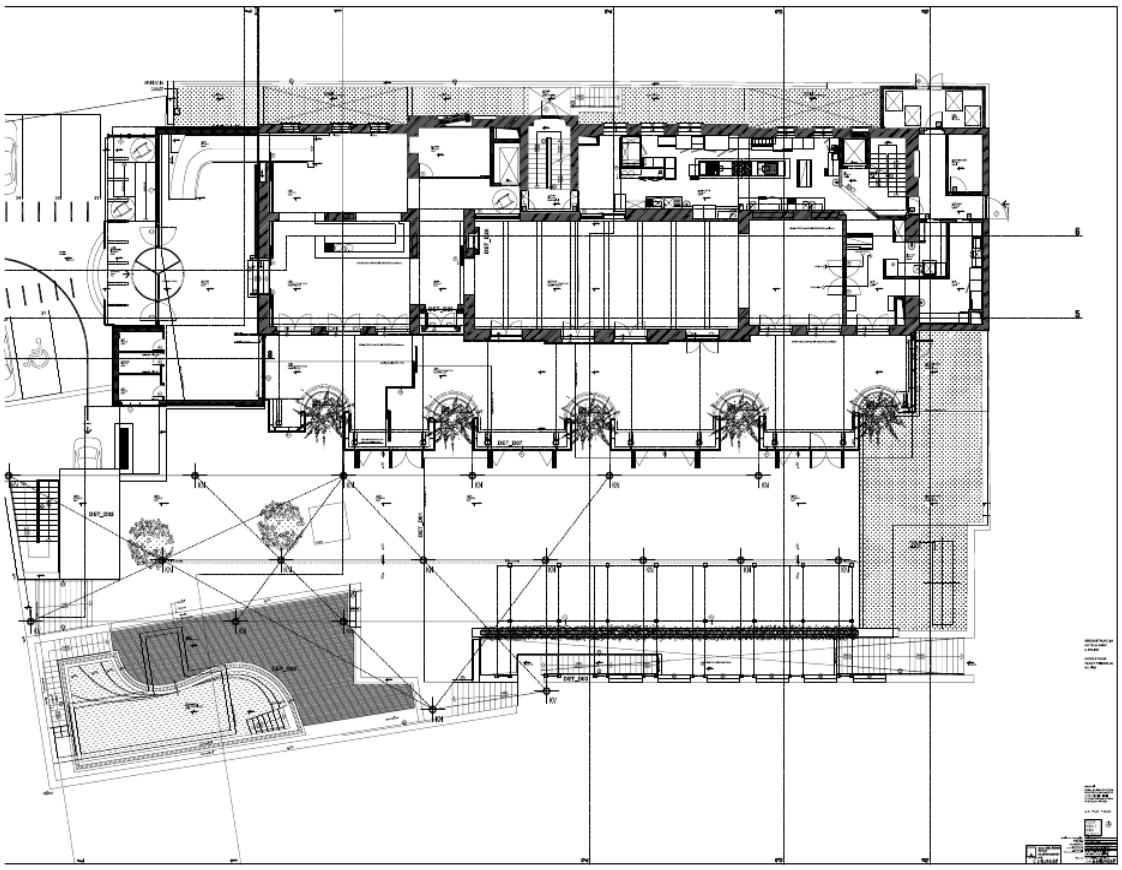
[109] K_{is} - Koeficijent iskoristivosti je odnos građevinske brutto površine i površine čestice. Kada on iznosi primjerice 0.8 na čestici tada u pogledu tog parametra možemo izgraditi zgradu čiji je GBP 80% površine čestice. Za česticu od npr. od 1000m^2 , mogli bi izgraditi zgradu od 800m^2.

[110] Generalni urbanistički plan Splita., *op.cit*., str. 30

Posebnim pravilima su „utvrđeni pokazatelji za građevne čestice“, pri čemu se posebno izdvaja da se „za građevnu česticu hotela Park utvrđuju slijedeći maksimalni pokazatelji:

- k_{ig}[111]=0,5
- ki_s=2.2,

uz posebne uvjete i suglasnost nadležne službe zaštite kulturne baštine i obvezu prihvaćanja idejnog projekta od strane Gradonačelnika, na prijedlog nadležnog stručnog tijela.“[112]



Slika 14. Tlocrt prizemlja (novo stanje) Hotela Park, Emil Šverko/Atelier Šverko i Šverko

Sukladno navedenom, posljednji projekt Hotela Park pod vodstvom Emila Šverka dobio je odobrenje Konzervatorskog odjela nakon zadovoljenih posebnih uvjeta gradnje i uređenja za

[111] K_{ig} - Koeficijent izgrađenosti građevne čestice predstavlja udio tlocrtne površine zgrade u odnosu na površinu čestice. Primjerice kada je izgrađenost 0,3 tada je vertikalnom projekcijom zgrade moguće pokriti 30% tlocrtne površine čestice. U izgrađenost zgrade se primjerice ne računa okomita projekcija balkona, a ne računa se ni površina otvorenih bazena.

[112] Generalni urbanistički plan Splita. *op.cit.,* str. 38 i 39

predmetni zahvat. U intervjuu koji je vođen 27. lipnja 2020. godine u Imperial baru Hotela Park s arhitektom Emilom Šverko on je istaknuo da je u zanatskom smislu zgrada koju je zatekao izuzetna, međutim u artističkom je ista nadograđivana „stotinu puta" i stoga ju je bilo potrebno oplemeniti. Građevina je izvedena u kamenom masivu uz evidentno poštivanje uzanci zanata. Posljednjim projektom nastojalo se održati opći, kroz godine generirani dojam koji je bio izraženo prisutan u memoriji građana. Zatečeno stanje građevine odavalo je detaljnu raspoređenost i međusobnu povezanost prostora – u podrumu su se već nalazile sale i prostorije za fitness, u prizemlju ulaz, recepcija, banka, restoran i kuhinja, na međukatu između prizemlja i prvog kata uredski prostori, na prvom, drugom i trećem katu smještajne jedinice te u potkrovlju instalacije i pomoćni prostori. Sjeverni ulaz bio je natkriven te je vodio do djelomično natkrivene južne terase preko ulaznog prostora u čijem su sklopu bili recepcija, restoran, dizalo i stubište. Terasa hotela bila je popločana kamenim pločama, a jedan njezin dio zatravnjen.[113] Postojećoj zgradi je nadograđen četvrti kat sa umetnutom galerijom i pripojen zapadni aneks. Na taj način proširen je kapacitet s 57 na 72 sobe, od čega je 6 apartmana. Nakon posljednje rekonstrukcije novost čini eno-gastronomski koncept, vanjski bazen na terasi hotela, stakleni vrt, spa centar s fitness dvoranom, konferencijske dvorane te prva punionica za baterije električnih automobila u podzemnoj dvoetažnoj garaži koja je ukopana ispod zapadnog dijela terase.[114] Za kongresnu je dvoranu s unutarnjim i vanjskim pristupima osiguran prostor proširivanjem podruma pod istočnim dijelom velike južne terase. U podrumu se sada nalaze spomenuta glavna dvorana/sala, pomoćne sale, fitness, garaža te spremišta hrane i pića. U prizemlju su ulaz, recepcija, *lobby*, ustakljeni trijem – zimski vrt, restoran i kuhinja. Na prostoru polukata su i dalje uredski prostori zajedno s donjim etažama dijela smještajnih jedinica prvog kata, garderobom i prostorijama za osoblje, dok su ostali katovi rezervirani za smještajne jedinice. Za nove sadržaje bilo je potrebno srušiti postojeće krovište, zidove između smještajnih jedinica, Plavi salon koji se je nalazio na zapadnom dijelu te prilagoditi otvore na glavnom ulazu koji sada povezuju novouvedene sadržaje.[115]

[113] Šverko, Emil. *op.cit.*
[114] Petranović, Damir. *Pogledajte novi stari Hotel Park u Splitu.* 27.06.2015. https://www.tportal.hr/biznis/clanak/pogledajte-novi-stari-hotel-park-u-splitu-20150624/print Pristupljeno 05.08.2020.
[115] Šverko, Emil. *op.cit.*



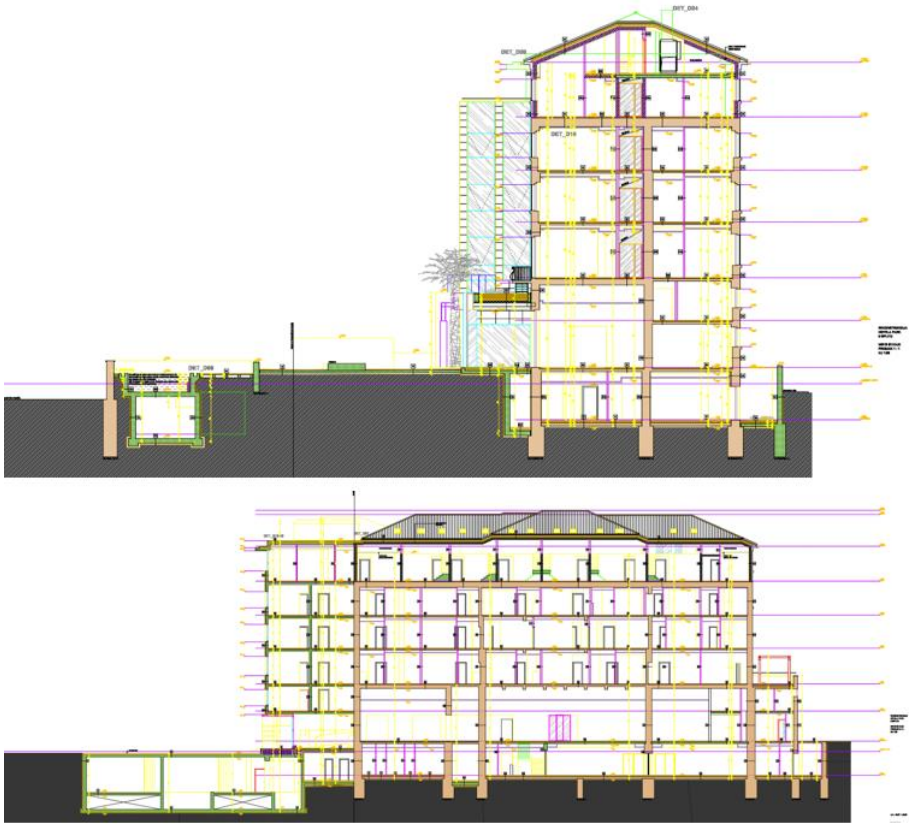
Slika 15. Hotel Park danas

Na postojeći volumen podignut na kamenim zidovima i u unutrašnjosti poduprt armiranobetonskim stupovima nadodana je i aluminijsko-staklena građevinska konstrukcija pravokutnog oblika koji je prekinut s 5 lukova. Riječ je o ustakljenom trijemu koji je dodan kao ekstenzija sadržaja južnog dijela prizemlja. Njime je dobiven prostor staklenog vrta kojim je smanjena veličina prijašnje terase. Dio krova tog trijema izveo se kao zeleni krov te je hortikulturno artikuliran s obzirom na njegovu prisutnost u vizuri sa smještajnog dijela.[116] U arhitektonskoj interpolaciji koja označava „kvalitativno mijenjanje zatečene morfološke strukture prostora novim vrijednostima glavnu ulogu uvijek ima kreativnost umjetnika-arhitekta bez čijeg nesputanog i punog stvaralačkog angažmana nema uspješne interpolacije.“[117] Nažalost, kako Ivo Maroević ističe, „nema recepta kako i koje stare vrijednosti ponoviti u novom a da one zažive i donesu novu vrijednost“[118], stoga je posebno važno u projektu interpolacije arhitektovo znanje i senzibilitet da ocijeni vrijednost sredine u koju ulazi odnosno valorizacija. Maroević u svojoj knjizi „Sadašnjost baštine“ navodi da je prilikom gradnje nove arhitekture u starim prostorima potrebno prvo voditi računa o uzroku pojave te nove arhitekture. Uzroke grupira prema sadržajnim kategorijama; razlikuje uzroke urbanističke

[116] Šverko, Emil. *op.cit.*
[117] Jutarnji.hr. *Arhitektonske injekcije za novi život grada*. 17.02.2007. https://www.jutarnji.hr/naslovnica/arhitektonske-injekcije-za-novi-zivot-grada-3843498 Pristupljeno 20.08.2020.
[118] Maroević, Ivo. *Sadašnjost baštine*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1986, str. 242

naravi, gospodarske razloge i kreativno-teoretske razloge. Također, razlikuje uvjete pod kojima se nova arhitektura javlja; je li ona rezultat spontanog građenja ili planskog. Nakon prethodno spomenute potrebne valorizacije postojećeg slijedi identificiranje s prostorom; „pokušaj arhitekta da pronikne u bit prostornih odnosa u ambijentu.“[119] U procesu interpolacije razlikuje nekoliko metoda koje se mogu primijeniti, a temelje se na utvrđenim zakonitostima i označavaju način kako treba ući u problematiku. To su metoda faksimila, metoda prilagođavanja, metoda naglašavanja te metoda kontrasta. Metoda faksimila jako se rijetko primjenjuje i zapravo „graniči s metodama rekonstrukcije, a znači ponavljanje one arhitekture koja je na određenom mjestu stajala i pridonosila cjelovitosti ambijenta.“[120] Metoda prilagođavanja negira faksimil, ali je pokušaj što manjeg naglašavanja nove arhitekture. Novo se u tom slučaju pokušava izvesti što je moguće više neutralno, na način da je što više vizualno i strukturalno povezano s ambijentom. Ova metoda ne daje puno uspješnih rezultata iako se vrlo često primjenjuje. Između naglašavanja i kontrasta jako je tanka granica, stoga se metodom naglašavanja rijetko tko koristi. Metoda se nastavlja na prilagođavanje, ali se određeni element nove arhitekture nastoji naglasiti na način da se uspostavi ravnopravni odnos između starog i novog. Usredotočuje se pažnja na novu kvalitetu cjeline. „Može se kretati od potenciranja položaja, značenja i gabarita nove arhitekture do naglaska na drugačijoj strukturi ili oblikovanju detalja.“[121] Najdelikatnija je metoda faksimila koju koriste isključivo najbolji arhitekti, zbog čega i nije često primjenjivana. Pri njezinom korištenju potrebno je „svojim govorom nadjačati govor sredine u koju se ulazi – u vodoravne gabarite ući vertikalom, u linije zatvorenih zidnih masa unijeti putnu transparentnost, u smirene i definirane strukture unijeti nemir.“[122]

[119] Maroević, Ivo. *op.cit.*, str. 207
[120] *Ibid.*, str. 210
[121] *Ibid.*, str. 214
[122] *Ibid.*, str. 216



Slika 16. Presjeci (novo stanje) Hotela Park, Emil Šverko/Atelier Šverko i Šverko

„Jedino se dobrim poznavanjem povijesnog razvoja određenog tipa arhitekture mogu ostvariti i uspješni arhitektonski projekti u sadašnjosti.“[123] Kompozicija i veličina hotelske zgrade proizlaze iz konteksta u kojem se nalazi: povijesnog, urbanističkog, prostornog, programskog, ekonomskog, ekološkog ili socijalnog. Oslanja se na posebnost okolišnih, kulturnih, memorijskih, arhitektonskih, dizajnerskih elemenata ili elemenata nematerijalne kulture u kojoj se nalazi. Svaka arhitektonska interpolacija (kao u ovom slučaju, umjesto revitalizacije) u definiranu urbanističku cjelinu mora biti održiva ugradnja u postojeće izgrađeno tkivo, prirodni ili kulturni krajolik kao i za integraciju u lokalno društvo. Uz odabir primjerenih minimalno-invazivnih građevnih i konzervatorskih tehnika i procedura, hotel može biti istodobno funkcionalan - prema suvremenim hotelijerskim zahtjevima, koji se sve više okreću prema atomiziranom tipu

[123] Skorup, Jelena. *Atomizirani hotel : novi tip hotelske arhitekture u revitalizaciji grada ili krajolika.* Zagreb: ArTresor naklada, 2020

hotela - ali i biti memorija povijesne građevne baštine. Planiranje grada na mediteranskoj obali ponajprije znači održiv razvoj turističkih infrastruktura i širenja turističkog teritorija.“[124]



Slika 17. Hotel Park danas

[124] Skorup, Jelena. *op.cit.*

U projektu rekonstrukcije, dogradnje i nadogradnje Hotela Park u Splitu, koja obuhvaća dogradnju hotela uz zapadno pročelje u punoj visini građevine gdje se formira glavni ulaz u hotel, građenje staklenog paviljona – zimskog vrta na jugoistočnom dijelu postojeće terase, nadogradnja potkrovlja te proširenje podzemne etaže, navedeni se dijelovi ističu kao dijelovi nove arhitekture u odnosu prema zatečenoj. Njima su trajno promijenjeni gabariti – jasno je vidljivo povećanje prostora kojeg nova zgrada zauzima u odnosu na izvornu zgradu hotela. Katnost građevine Hotela Park sada je: Po(Sut) + Pr(s polukatom) + 4, ukupne bruto površine građevine 5783 m^2 (5622,67 m^2 prema Pravilniku o načinu obračuna površine i obujma u projektima zgrada – NN 90/10).[125]

Projektom je zadržan longitudinalni tlocrt građevine. Na jugozapadnom dijelu stare terase hotela smjestio se vanjski plitki otvoreni bazen nepravilna oblika – moguće je zamisliti potpuni pravokutni oblik kojeg je prekinula „S“ linija. On je napravljen primarno kao ukrasni ambijentalni element, ali sa mogućnošću korištenja. Zapadni dio terase odnosno sunčalište oko bazena obloženo je tikovinom. Na jugoistočnom dijelu terase stavljena je drvena pergola ravnih linija, neutralno i jednostavno oblikovana. Pergola je zazelenjena penjačicama glicinijom i bugenvilijom te to zelenilo zajedno sa vrtom nad novim trijemom cijelu kompoziciju čini smislenom. Spomenute se dvije zelene horizontale međusobno podupiru.



Slika 18. Terasa Hotela Park

[125] Šverko, Emil. *op.cit.*

Namjeravalo se zadržati sva in situ stabla, točnije 5 palmi i 3 platane.[126] Tako su u prethodno spomenutim lukovima konstrukcije svoje mjesto prvo pronašle palme, no uslijed bolesti zamijenjene su u ožujku 2019. godine brončanim kipovima Joakima Gregova: „Riječ je o Ribaru, Slavonki koja žanje žito, Hercegovki koja bere grožđe i Kraljici neba i mira. Simbolički su tako zastupljeni kruh, vino i riba. Slavimo sve ono što čini život i ovo podneblje u materijalnom i duhovnom smislu. Tu je sve bez čega ne možemo, što nam je nasušno potrebno.“[127] Fra Joakim Gregov je pjesnik, ribar, fratar, svećenik, vojnik, kipar, restaurator i konzervator na kojeg su utjecali Slavko Alač i Filip Dobrošević, a Cvito Fisković smatrao ga je iznimno talentiranim.[128] Svoje skulpture na terasi Hotela Park fra Joakim Gregov smješta na kamene postamente na kojima su ispisani stihovi o Slavoniji, ribaru i moru te berbi grožđa, na hrvatskom i engleskom jeziku. Skulptura „Slavonka koja žanje žito“ prikazuje ženu koja stoji na nogama i u poluprofilu. Na glavi joj se nalazi marama, a u ruci drži snop klasja. Skulptura „Ribar“ prikazuje muškarca pored kojeg stoji jedro s križem. Njegovo je tijelo postavljeno *en face,* a ruke sklopljene u znaku molitve. Stihovi napisani ispod njega otkrivaju da se moli za mirnoću mora. Na skulpturi su jasno vidljive oštre linije, ploha je nabrana i površina hrapava. Skulptura „Hercegovka koja bere grožđe" prikazuje ženu u poluprofilu čiji je pogled usmjeren prema vinovoj lozi koju drži u ruci. Grožđe je simbol euharistije, stoga i ova skulptura ima kršćanski karakter. Haljina na ženi oblikovana je oštrim linijama, ploha također nabrana. Skulptura „Kraljica neba i mira“ u ruci drži koplje, a pogled joj je usmjeren prema nebu zbog toga što zahvaljuje Bogu na blagodati mora. Za razliku od ostalih skulptura njezine su linije nejasnije i puno oštrije te ploha izrazito teksturirana, dok je koplje u čistoj formi, glatke površine. Sve su skulpture kršćanske naravi i povezane uz more što se jasno povezuje uz Hotel Park budući da se nalazi uz najpoznatiju splitsku pješčanu plažu Bačvice. Ideja o postavljanju skulptura uslijedila je nakon što je palme uništio štetnik crvena palmina pipa koja već nekoliko godina uništava palme po Dalmaciji i zbog koje prijeti gubitak palmi kao jednog od identiteta Mediterana.

---

[126] Šverko, Emil. *op.cit.*

[127] Ljubičić, Saša. *Četiri palme tu više ne rastu: splitski hotel izgubio je bitku sa štetnikom iz egzotičnih krajeva; Stabla su posječena, na njihovo mjesto stiže nova atrakcija.* 23.03.2019. https://slobodnadalmacija.hr/split/cetiri-palme-tu-vise-ne-rastu-splitski-hotel-izgubio-je-bitku-sa-stetnikom-iz-egzoticnih-krajeva-stabla-su-posjecena-na-njihovo-mjesto-stize-nova-atrakcija-595134 Pristupljeno 20.08.2020.

[128] Režić, Ivan. *Fra Joakim Gregov – kipar, gvardijan, kipar i jaki kapetan bojnog broda* 10.03.2017. https://franjevci-st.com/fra-joakim-gregov-kipar-gvardijan-ribar-jaki-kapetan-bojnog-broda/1254 Pristupljeno 19.08.2020.



Slika 19. Skulpture Joakima Gregova na terasi Hotela Park, fotografija snimljena 20.08.2020. godine

U tlocrtu prizemlja hotela najveća prostorija je centralni restoran koji služi kao regulator tlocrtne organizacije s čije su se sjeverne, zapadne i istočne strane smjestile ostale, prethodno navedene prostorije. Na gornjim su katovima smještene sobe čija se površina rekonstrukcijom povećala, a neke su dobile i drugu etažu. Primjerice, napravljene su dvoetažne sobe s funkcionalnim uredima, idealne za osobe koje iz poslovnih razloga odsjedaju u Hotelu Park.[129] Na sjevernom pročelju su ogradni zidovi, ukinuta je natkrivena rampa i nivelirana poklopnica. Cijeli je taj potez zatravnjen, a na podnice svjetlarnika položene su travne rešetke. Kako bi se uspostavio vizualni kontakt pješaka s kongresnom dvoranom u podrumu, na južnom ogradnom zidu terase su izvedene perforacije. Tu se nalazi i metalna ograda karakteristična za sjeverno pročelje Hotela Park, ali i šire okruženje. Kao materijal za nove elemente je korišten armirani beton koji je sa strane pročelja obložen kamenom, dok je nova krovna konstrukcija izvedena u maniri „bijelog stropa“. Prvotno se planiralo nadogradnju raditi u kamenu, ali s obzirom na određene preinake nije bilo provjerljivo hoće li postojeća zgrada izdržati novo opterećenje pa su fasadni zidovi napravljeni od termoblokova (ytong), ipak nedovoljne nosivosti za planirane kamene ploče te je naposljetku nadogradnja obložena žbukom.[130]

[129] *Preuređeni Hotel Park u Splitu čeka prve goste*. 24.06.2015. http://www.journal.hr/lifestyle/preuredeni-hotel-park-u-splitu-ceka-prve-goste/ Pristupljeno 18.01.2020.
[130] Šverko, Emil. *op.cit.*

Ulaz u novi Hotel Park izmješten je na uličnu stranu u prizemlje pripojenog aneksa, što je omogućilo da bude puno raskošniji i veći od nekadašnjeg.[131] Vraćeno mu je izvorno mjesto zbog kojeg je 1938. godine i dobio svoje ime, jer se u njega ulazilo „s parka". U prostoru recepcije ukinuto je stubište s dizalom. Glavno stubište postalo je ranije postojeće stubište koje se nalazi na polovici dužine sjevernog pročelja, a uvedeno je i novo servisno (ujedno evakuacijsko) stubište na istočnom dijelu zgrade. Pri projektiranju, gradnji i održavanju predmetne građevine i pristupa do nje vodilo se računa o osobama smanjene pokretljivosti kojima je u Hotelu Park osigurano nesmetano kretanje, boravak i rad.[132]

Na prvom katu istočnog pročelja otvorena su nova vrata, a na južnom pročelju su tri klasična prozora preinačena u tri francuska. To je doprinijelo tzv. „lokalnom ambijentalnom ugođaju". Svrha ovog projekta bila je očuvanje izvornosti stare hotelske zgrade, vjernosti tradicije i stila hotela.[133] Novi interijer hotela radila je Anita Udvardy, a Šverkova zamisao bila je „u interijeru vratiti se samo korak unatrag, do art-déco stila koji je bio zastupljen u izvornom izgledu hotela, što nije uspješno ostvareno."[134] Na gotovo svim zidovima hotela nalaze se fotografije Splita iz 1930-ih godina.

---

[131] *Zasjalo pet zvjezdica: Park nikad ljepši i decentniji, nema sobe u sezoni ispod 300 eura*. 25.06.2015. https://www.slobodnadalmacija.hr/split/zasjalo-pet-zvjezdica-park-nikad-ljepsi-i-decentniji-nema-sobe-u-sezoni-ispod-300-eura-277865 Pristupljeno 18.01.2020.

[132] Šverko, Emil. *op.cit.*

[133] Kos, Daniela. *Joze Tomaš: Hotel „Park" dižemo na zasluženih pet zvjezdica.* 26.08.2014. https://www.poslovniturizam.com/kompanije/joze-tomas-hotel-park-dizemo-na-zasluzenih-pet-zvjezdica/1574/ Pristupljeno 03.08.2020.

[134] Šverko, Emil. *op.cit.*

4.1. Art déco stil i interijer Hotela Park

Pojam art déco (franc. *art décoratif*: ukrasna umjetnost[135]) u javnosti još uvijek stvara zbrku i često ga se koristi pogrešno; primjenjuje ga se na mnoštvo stvari iz 1930-ih godina – od njujorškog nebodera do najsitnijeg *bric-à-braca* od bakelita.[136] Povjesničari umjetnosti pristupaju problematici art décoa na različite načine. Na njega se gleda kao nadstilsku kategoriju odnosno kao „održavanje stanovitog duha vremena mahom referentnog za razdoblje dvadesetih i tridesetih godina dvadesetog stoljeća, ali i kao kategoriju stila vrlo specifične fizionomije.“[137] Neki autori smatraju da je njegov naziv novijeg porijekla, točnije da ga je šezdesetih godina prošlog stoljeća britanski kritičar Bevis Hillier izveo iz naziva izložbe dekorativnih umjetnosti *Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes* koja se održala u Parizu 1925. godine. Na izložbi je sudjelovala dvadeset i jedna država, a predstavljen je tzv. modernistički stil ili *Style Moderne*.[138] Spomenuta izložba se planirala održati već desetak godina ranije, ali je odgođena radi Prvog svjetskog, tzv. Velikog rata. Kao glavni izložak istaknuo se *Hôtel du Collectionneur* francuskog projektanta namještaja Emila-Jacquesa Ruhlmanna.



Slika 20. Veliki salon Hôtela d’un Collectionneur na izložbi Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes u Parizu 1925.

[135] *Hrvatska enciklopedija.* https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4034 Pristupljeno 03.08.2020.
[136] Alastair, Duncan. *Art deco furniture: the French designers*. London: Thames and Hudson, cop. 1984, str. 9
[137] Prančević, Dalibor. *Ivan Meštrović i kultura modernizma: ekspresionizam i art déco*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017, str. 227
[138] Šuvaković, Miško. *op.cit.*, str. 76

Težišno obilježje dvadesetog stoljeća postao je umjetnički pluralizam. Zastupnici književnosti, glazbe, plesa, filma i likovnih umjetnosti shvaćali su da u novim okolnostima komunikacije s javnošću trebaju koristiti određenu markantnu signaturu, koja će im donijeti individualnu ili skupnu poziciju. „Hillerov suvremenik, Hermann Bahr, laudator bečke moderne, nazvao je u svojoj – začudo jedva poznatoj – knjizi Inventur (1912.) modernističke signale pojedinih umjetničkih smjerova "raketama"."[139] Modernizam dvadesetog stoljeća nije obilježio samo pluralizam, već i „osebujne korelacije". „Art déco je medijski lansirana krilatica onog doba. U njoj je bila prepoznatljiva programska aluzija na francuski naziv za secesiju: art nouveau. Sličnost termina svakako nije nimalo slučajna."[140] Za déco su važni dekorativnost i ornamentalizam te tendecija lišavanja predmetnosti; stilski postupci i ukupna likovna poetika secesije. Razliku između art decéa i secesije moguće je objasniti kao razliku povijesnih i društvenih uloga. „Secesija konotira luksuz profinjene građanske kulture u desetljeću prije Prvog svjetskog rata, dok su stilski utjecaji u art décou u službi funkcionalizma moderne medijske i tehnificirane kulture."[141] Unatoč tome što ima djela koja ne odgovaraju utilitarnoj zamisli, moguće je art déco stil nazivati uporabnom likovnom umjetnošću.[142]

„Art déco je pokušao riješiti dvojbu između kvalitetna dizajna i masovne proizvodnje."[143] Proizašao je iz modernističkog ukusa za novim i visokoestetiziranim, nastao u Sjedinjenim Američkim Državama te vrlo brzo postao internacionalnim stilom.[144] Određeni elementi ovog stila bili su vidljivi još u djelima Wiener Werkstätte-a, talijanskog dizajnera namještaja Carla Bugattija i ruskog konstruktivizma.[145] Za art déco karakteristični su i povezuju se još utjecaji iz kubizma, orfizma, purizma, futurizma; modernizacija svakodnevnog života, automobilizam, prekomjerna proizvodnja i potrošnja te zabava; utjecaji primijenjenih umjetnosti Japana, Afrike, Egipta i Južne Amerike; razrada dekorativnih motiva u slikarstvu; razvoj grafičkog, scenskog i industrijskog dizajna te dizajna namještaja i odijevanja; kanonizacija modernističke arhitekture kao internacionalnog stila, „razvijanje popularne i masovne kulture, visokonakladni časopisi, plakati, svjetleće reklame te opsesivna prisutnost muzičkog i plesnog jazza, šansone, popularnog plesa i modernog baleta."[146]

---

[139] Žmegač, Viktor. „Art déco u povijesnom kontekstu". U: *Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*: katalog izložbe (26.01.-30.04.2011.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2011, str. 13
[140] *Ibid.*, str. 15
[141] *Ibid.*
[142] *Ibid.*, str. 19
[143] Janson, Horst Woldemar; Janson, Anthony F. Povijest umjetnosti. Varaždin: Stanek, 2005, str. 883 i 884
[144] Šuvaković, Miško. *op.cit.*, str. 76
[145] Fiell Charlotte; Fiell Peter. *Design of the 20th century*. Köln: Taschen, 2001, str. 49
[146] Šuvaković, Miško. *op.cit*., str. 76

Art déco je eklektičan dekorativni stil te su ga podržavali veliki proizvođači i trgovine. Doživio je veliku popularnost, osobito u Sjedinjenim Američkim Državama.[147] Neki od najpoznatijih autora art déco-a su dizajneri namještaja Maurice Dufrène i već spomenuti Emil-Jacques Ruhlmann; arhitekt Eliel Saarinen; metalurg Jean Puiforcat; dizajner stakla i nakita René Lalique; modni dizajner Erté; draguljari Raymond Templier, H. G. Murphy i Wiwen Nilsson; kipar Chiparus. Na najširu publiku najviše su utjecali modni dizajner Paul Poiret i grafičar Edward McKnight Kauffer. Kao najpoznatija i najmonumentalnija arhitektonska djela napravljena u art déco stilu ističu se Rockefeller centar u New Yorku, zgrada Chryslera Williama Van Alena te Empire State Building Shrevea, Lamba & Harmona. Tijekom 1930-ih godina stil je posebno postao popularan u Miamiju na Floridi – ondje se nalazi povijesna četvrt South Beach s više od 900 građevina napravljenih u art déco stilu.[148]

Art déco stil istovremeno je afirmiran u Hrvatskoj, što otkriva da su pojedini teritoriji tadašnje države SHS-a bili dobro uklopljeni u europski kulturni krug. Dakako, najviše su bile zastupljene likovna i primijenjena umjetnosti, a posebno su se isticali već spomenuti plakati, scenografija, oprema knjiga i časopisi.[149] Postupno su jedna od dominantnih tema postala putovanja, turizam, sport, politička propaganda i reklamni sadržaji.[150] 1925. godine u Zagrebu je sagrađen hotel Esplanade, kojeg valja istaknuti kao dobar primjer hotela u art déco stilu. U njega su pristizali putnici koji su dolazili vlakom Orient Express. Vrlo brzo je postao i utočištem zagrebačke elite koja je vrijeme provodila u njegovoj ogromnoj plesnoj dvorani, kavani i na otvorenoj terasi. U njemu su se održavala plesna natjecanja pod pokroviteljstvom kompanije Edison Bell Penkala.[151] Osim Esplanade u Zagrebu, kao poratne rute Orient Exspressa isticalo se još nekoliko „tranzitnih svratišta" koje je naveo Aleksander Laslo u „Scenografiji za Poirota: okvir slike vremena". Tvrdio je da je „Grand možda najčešći *epiteton ornans* u imenima naših čvrstih inscenacija za art déco stanja i događanja, poznat od vremena carsko-kraljevskih *Kurort* standarda, uglavnom kao prošireni naziv brojnih manje-više luksuznih *Imperijala* i *Royala*. Nova tranzitna odredišta bila su „lokalna društvena okupljališta („sastajališta otmjenog svijeta"), primjerice u Brodu ili Kninu, ili uzorna središta posve novog koncepta „prometa stranaca" posvećenoga pravu na opuštanje i dokolicu: odmaralište Dubrovačkog kupališnog i

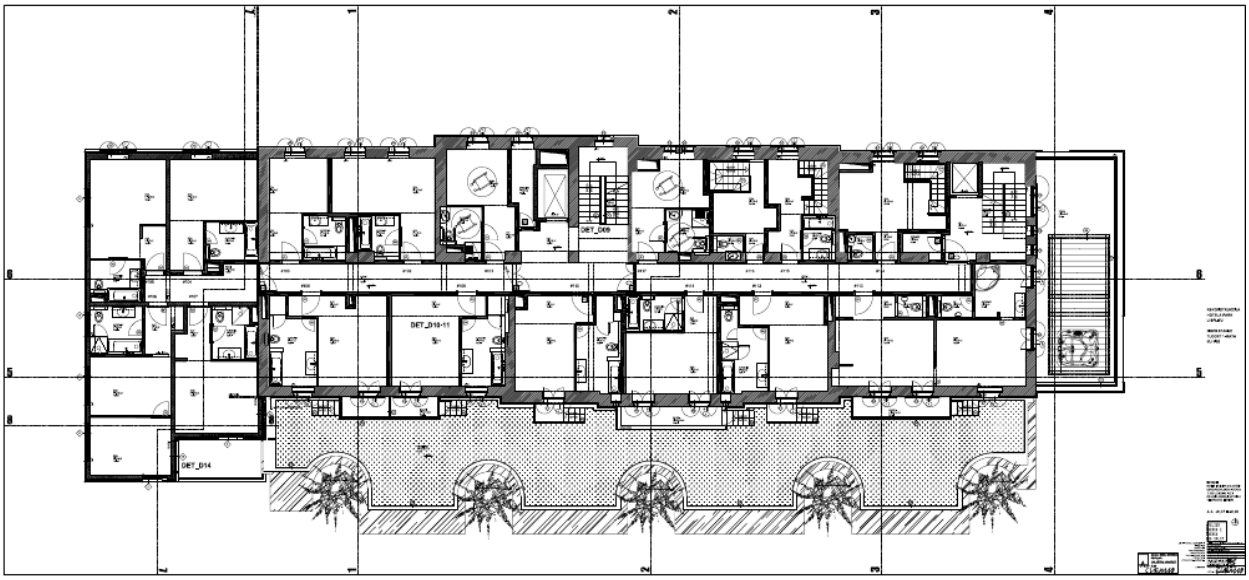
[147] Janson, Horst Woldemar; Janson, Anthony F. *op.cit.*, str. 883 i 884
[148] *Encyclopædia Britannica.* https://www.britannica.com/art/Art-Deco Pristupljeno 03.08.2020.
[149] Žmegač, Viktor. *op.cit.*, str. 19
[150] Galjer, Jasna. „Art déco u primijenjenoj umjetnosti i dizajnu". U: *Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*: katalog izložbe (26.01.-30.04.2011.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2011, str. 53
[151] Bartelett, Djurdja. „Moda i stil života". U: *Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*: katalog izložbe (26.01.-30.04.2011.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2011, str. 87 i 88

hotelskog DD iz Praga u Kuparima ili maestralnome, streamliner estetikom komponiranom hotelu braće Glavović i Antuna Sesana na rajskom Lopudu."[152] Realni učinak i domet art déco prosedea i estetike, pokazuju se tek na temi kolektivnog interijera – društvene pozornice, u dizajnu i atmosferi javnih prostora gradskih hotela kao što je hotel Esplanade. „Art déco lifestyle s njegovanjem kulta slobodnog vremena kod nas se rađa s inauguracijom novog koncepta prometa stranaca, aktivnim rekreativnim nasuprot pasivnoga lječilišnog turizma."[153] Tako dolazi do gradnje hotela Baška Emila Geistlicha 1911. godine, s 33 smještajne jedinice, a čiji je glavni moto bio „iz sobe ravno u more". Nakon toga, u prvim poratnim godinama, slijedi puni zamah novog razvojnog pravca koji se očituje u gradnji ljetovališta u Kuparima (Jiri Stibral, 1919. - 1931.) te izgradnji hotelskih kapaciteta duž jadranske obale: hotela Malin u Malinskoj (Kazimir Ostrogović, 1938.), Ilirije u Biogradu (Lukšić i Sokolov, 1934.) i splitskog Ambasadora (Baldasar-Cicilijani-Kodl, 1935. – 1937.) te prethodno spomenutog Grand na Lopudu (Nikola Dobrović, 1934. - 1936.)."[154] Art déco stil je u umijeću građenja prisutan kroz način upotrebe prostora i prostornih sklopova, ali zapravo prvenstveno kroz obradu i opremu.[155]

Kada je riječ o namještaju, tu dolazi do zbrke iz razloga što se sve „moderno", bilo od drva, metala, sintetičkog materijala, označava kao art déco. Mnogi komadi namještaja koji se danas prihvaćaju kao art déco, poput onih Graya, Ruhlmanna, Iribea i Follota, oblikovani su prije izbijana Prvog svjetskog rata stoga se ne može strogo tvrditi da se stil odnosi isključivo na razdoblje 1920-ih i 1930-ih godina, što je obično slučaj.[156] Zagovornici art déco stila tvrdili su da je ljepota svakog doma bitna za dobrobit ljudi. Taj stav iznio je Follot u govoru 1928. godine u Parizu na otvaranju izložbe londonske tvrtke Waring & Gillow.[157] Lapaine navodi kako art déco dizajneri namještaja nisu pridavali puno pozornosti funkcionalnosti pokućstva, koliko ljepoti. Bavili su se najčešće odabranim klijentima i proizvodili samo unikatne komade ili limitirana izdanja. Pridavali su važnost glatkim, sjajnim površinama, geometrijskim ili aerodinamičnim oblicima, egzotičnim i luksuznim materijalima. Koristili su i metalne cijevi, plastiku, čupave tkanine, obojeno i dekorativno staklo.[158] Urediti prostor u art déco stilu podrazumijevalo je korištenje mramora, najfinijeg drva, kože, zlata, mesinga, kromiranih

[152] Laslo, Aleksander. „Scenografija za Poirota: okvir slike vremena". U: *Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*: katalog izložbe (26.01.-30.04.2011.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2011, str. 94 i 95
[153] *Ibid.*, str. 113
[154] *Ibid.*, str. 114 i 115
[155] *Ibid.*,str. 106
[156] Alastair, Duncan. *op.cit.*, str. 227
[157] Alastair, Duncan. *loc.cit.*
[158] Lapaine, Božidar. *Dizajn.* Zagreb: Šumarski fakultet Sveučilišta, 1994, str. 30

elemenata i detalja. To od boja uz bijelu, crnu i sivu uključuje zasićenije nijanse; safirne i smaragdne tonove, purpurnu, tirkiznu, svijetloljubičastu, sivozelenu, eau de Nil, tamnosmeđu, boju breskve, krem, boju lana (ecru), boju slonovače itd. Pri korištenju art déco stila u prostoru treba upotrijebiti kontrastnu shemu ili/i kombinacije sličnih boja.[159]



Slika 21. Tlocrt prvog kata (novo stanje) Hotela Park, Emil Šverko/Atelier Šverko i Šverko

U posljednjoj obnovi Hotela Park prvotna zamisao bila je pratiti osnovne postulate art déco stila, kako bi se prividno rekreirao interijer hotela iz vremena kada je izgrađen – 1921. godine pod imenom Imperijal. Međutim, arhitekti i povjesničari umjetnosti uglavnom se kritički odnose prema današnjem interijeru, ističući da je riječ o vrlo niskoj razini uređenja interijera, umjetnički nekvalitetnoj i neprikladnoj opremi ikoničke arhitekture Hotela Park. Na primjeru fotografije interijera Hotela Park (slika 22.), točnije njegovog Imperial bara moguće je uočiti eklektičan aspekt interijera hotela; upotrebljavaju se ili imitiraju crni „porto nero" mramor u čijoj su teksturi zlatni tonovi, zlatna zidna tapeta s geometrijskim uzorkom, barokne bar stolice, drveni strop sa štukaturama, kristalni luster, zagasito plave i oker baršunaste sofe i naslonjači. Evidentno je korištenje i pokušaj spajanja različitih elemenata stilskih pravaca, primijenjeno je ono što se „činilo najprikladnije, a cjelina djeluje namješteno i neuvjerljivo."[160]

[159] Ožić Bašić, Dina. *Moderna*: predavanje u sklopu predmeta *Razvoj stilova i dizajna kroz povijest*. Suvremeno učilište u Splitu, 11. siječnja 2017.
[160] *Proleksis enciklopedija*. https://proleksis.lzmk.hr/19361/ Pristupljeno 22.09.2020.



Slika 22. Imperial bar u Hotelu Park



Slika 23. Stakleni vrt u Hotelu Park

5. Zaključak

Od 1921. godine Hotel Park se smatralo jednim od prestižnijih mjesta za sva društvena i politička događanja u gradu. Jedan je od rijetkih hotela koji održavaju turizam kroz cijelu godinu. Hotel se nalazi na istaknutoj lokaciji uz uvalu Bačvice, a u sto godina postojanja njegova izvorna kamena trokatnica dobila je proširenje sa zapadne strane. Posljednjim projektom rekonstrukcije i renovacije hotela nastojalo se ostati vjeran tradiciji i dotadašnjem stilu. Što se tiče dizajna interijera, novom obnovom namjeravalo se urediti prostor u art déco stilu koji inače omogućava spoj tradicionalnih vrijednosti i modernih rješenja.

U slučaju Hotela Park, kao i svih njegovih nadogradnji, prigradnji, adaptacija, interpolacija i sl., nerijetko dolazi do raznih polemika te podijeljenih mišljenja struke i ostalog stanovništva. Tako dok neki ističu pohvalnom činjenicu što je Hotel Park zadržao i naglasio svoju prepoznatljivu kamenu fasadu i „škure“ na prozorima te da su pripojeni aneks, nadogradnja i modernizacija uspješno izvedene, mnogima se stanovnicima Bačvica i Splita upravo moderno staklo, aluminij ni novi izgled stare poznate terase hotela ne sviđaju. Projekt je izazvao mnogo kontroverzi; javljaju se mišljenja da je narušen mediteranski izgled, šarm i ljepota hotela, no isto tako i pitanje što se dogodilo sa nekadašnjom strogo zadanom katnosti izgradnje na Bačvicama odnosno siluete ili vizura tog dijela grada. Neki smatraju da je hotel „potpuno unakažen skandaloznom dogradnjom“[161], a ironično naglašavaju kako je istu bez adekvatnih vrijednosnih kriterija financirala Europska unija. O primjerima „propasti urbanističkih standarda“ pisao je Darovan Tušek u svojim knjigama o arhitektonskim natječajima u Splitu: „Bojim se da će ili prije ili kasnije stradati i Hatzeov perivoj kao posljednja zelena oaza, jer će se uvijek naći netko tko će ocijeniti da je to samo nekakav nevažan i loše održavan parkić, pa bi se i tu mogao zgodno smjestiti nekakav novi hotelčić.“[162]

Zbog turističke izgradnje podređene ne općem planu razvoja grada, već željama investitora na razini parcele, prema problematiziranom načelu tzv. „točkastog urbanizma“, dolazi do promjena gabarita zgrade i posljedično vizure četvrti te, u većem mjerilu, arhitektonsko-urbanističke strukture grada. Također, vrlo često, degradacije prostornih vrijednosti koje su pretpostavka održivog turističkog razvoja određenog područja. Neodrživ rast smještajnih kapaciteta na način nove izgradnje koja se neprimjereno umješta u definirani ambijent mogu ugroziti opstanak grada u budućnosti, a mogu biti i uzrokom turističkog

[161] Pavičić, Jurica. *op.cit.*, 20.04.2019.
[162] *Ibid.*

nazadovanja ili stagnacije. Još je 1986. godine Ivo Maroević istaknuo da očito nema ni investitora ni dovoljno iskusnih i kvalitetnih arhitekata koji bi uspješno i neinvazivno stare objekte ili cjeline obogatili novim sadržajima. Čini se da se situacija, iz ovih ili onih razloga, do danas gotovo da nije promijenila.

„Javna slika grada nastaje preklapanjem mnoštva individualnih slika. Slika okoliša može biti analizirana s obzirom na tri komponente: identitet, strukturu i značenje koji zajedno tvore njegov identitet" u tehničkom, estetskom i sociološkom smislu, „koji čitamo prema kriteriju predočivosti, engl. „imageability" ili „image of the city[163] (atributa koji je slično tomu, Paul Stern[164] nazivao pojavnošću, engl. „apparency"), ovisna o kvaliteti fizičkog objekta da producira snažnu sliku, s obzirom na njegov izgled, čitljivost i vidljivost, u svakom promatraču." Kulturna dobra u prostoru glavni su dio turističke ponude Splita, stoga ako grad, ali i cijela zemlja želi prosperirati od turizma, treba ulagati u održavanje i prezentiranje tih vrijednosti kao u turističku infrastrukturu.[165] Rješenje nije spriječiti novu gradnju tj. da se neka nova arhitektura ugrađuje u stare strukture, već da se svaku novu gradnju, dogradnju, adaptaciju ili interpolaciju planira u sinergiji rada arhitekata, konzervatora, povjesničara umjetnosti, sociologa i sl., ali i građana, osnovnih korisnika toga prostora.

[163] Guattari, Felix. *Chaosmosis: An Ethico-Aesthetic Paradigm*, Bloomington: Indiana University Press, 1995, str. 34.
[164] Stern, Paul. „On the Problem of Artistic Form", *Logos*, vol. V (1914. – 1915.), str. 165-172
[165] Maroević, Ivo. *op.cit*, str. 39-41

6. Literatura

1. Alastair, Duncan. *Art deco furniture: the French designers*. London: Thames and Hudson, cop. 1984
2. Babić, Ante, *pers. comm.* 21. kolovoza 2020.
3. Bartelett, Djurdja. „Moda i stil života“. U: *Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*: katalog izložbe (26.01.-30.04.2011.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2011, str. 61-93
4. Charles, Victoria; H. Carl, Klaus. Art Deco (Art of Century). New York: Parkstone Press, 2012
5. Fiell Charlotte; Fiell Peter. *Design of the 20th century*. Köln: Taschen, 2001
6. Galjer, Jasna. „Art déco u primijenjenoj umjetnosti i dizajnu“. U: *Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*: katalog izložbe (26.01.-30.04.2011.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2011, str. 23-61
7. Generalni urbanistički plan Splita. *Službeni glasnik Grada Splita*. br.1/06, 15/07, 3/08, 3/12, 32/13, 52/13, 41/14 i 55/14
8. Guattari, Felix. *Chaosmosis: An Ethico-Aesthetic Paradigm*, Bloomington: Indiana University Press, 1995
9. HR-DAST-21 *Zapisnik povjereništva za turizam - Rekonstrukcija i adaptacija hotela „Park“ u Splitu,* 1948
10. HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/id, Adaptacija hotela „Park“ – Split, projektant A. Šatara, broj listova – 15*, 1968
11. HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/plan rušenja: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park“ – Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic“ – Split, projektant A. Šatara, razrada A. Bilač, V. Reić. Broj listova – 7*, 1968
12. HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/po: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park“ – Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic“ – Split, projektant A. Šatara, razrada A. Bilač. Broj listova – 30*, 1968
13. HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/st: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park“ – Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic“ – Split, projektant A. Šatara,statika I. Miličić. Broj listova – 15*, 1968
14. HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/ šema stolarije: Hotel „Park“ Postojeće stanje. Snimili V. Reić, V. Perković. Broj listova - 8*, 1968

15. Ivanišević Brzulja, Petra. *pers.comm*. 18.kolovoza 2020.
16. Ivanišin, Krunoslav. „Hotel Grand na Lopudu.“ *Oris* 3 (srpanj 2009), str. 126-138
17. Janson, Horst Woldemar; Janson, Anthony F. Povijest umjetnosti. Varaždin: Stanek, 2005
18. Kečkemet, Duško. *Bačvice jučer, danas, sutra*. Split: Turističko društvo Bačvice, 1947
19. Kečkemet, Duško. *Slikari, kipari, arhitekti,* Split: Marjan tisak, 2004
20. Kečkemet, Duško. *Stari Split od kantuna do kantuna*. Zagreb: AGM, 2009
21. Kisić, Vinko. „Hotel na Bačvicama*“. Novo doba* IV, 208 (14.09.1921), str. 4
22. Klein, Rudolf. "Judaizam, Einstein i moderna arhitektura." *Prostor,* vol. 20, br. 2(44), 2012, str. 220-235
23. Lapaine, Božidar. *Dizajn.* Zagreb: Šumarski fakultet Sveučilišta, 1994
24. Laslo, Aleksander. „Scenografija za Poirota: okvir slike vremena“. U: *Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*: katalog izložbe (26.01.-30.04.2011.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2011, str. 93-119
25. Magaš Bilandžić, Lovorka. *Sergije Glumac: grafika, grafički dizajn, scenografija*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2009
26. Matošić, Zdenko. *Bačvice - raj na zemlji.* Split: Ekološko društvo Picigin Bačvice, 2007
27. Maroević, Ivo. *Sadašnjost baštine*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1986
28. Muljačić, Slavko. „Kronološki pregled izgradnje Splita u XIX. i XX. stoljeću“. *Zbornik Društva inženjera i tehničara*. Split: [s. n.], 1958
29. Ožić Bašić, Dina. *Moderna*: predavanje u sklopu predmeta *Razvoj stilova i dizajna kroz povijest*. Suvremeno učilište u Splitu, 11. siječnja 2017.
30. Pavičić, Jurica, Turistički poljubac smrti*, 60. porečko Anale Lonely planet – putovanje u srce domaćeg turizma,* 2020
31. Piplović, Stanko. *Izgradnja Splita između svjetskih ratova*. Split: Društvo prijatelja kulturne baštine: Društvo arhitekata Splita, 2008
32. Piplović, Stanko. „Urbani razvitak Splita između dva svjetska rata“. U: *Vladan Desnica i Split 1920.-1945. Zbornik radova sa znanstvenog skupa Desnički susreti 2014.,* ur. Drago Roksandić, Ivana Cvijović, Zagreb: Filozofski fakultet, 2014, str. 41-73
33. Prančević, Dalibor. *Ivan Meštrović i kultura modernizma: ekspresionizam i art déco*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta: Muzeji Ivana Meštrovića, 2017
34. Risselada, Max. *Raumplan versus Plan libre: Adolf Loos/Le Corbusier*. Rotterdam: 010 Publishers, 2008

35. Sabolić, Vojmir. *pers.comm*. 03. rujna 2020.
36. Slonjšek, Mirela. *Grand Hotel arhitekta Nikole Dobrovića.* Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2015
37. Skorup, Jelena. *Atomizirani hotel : novi tip hotelske arhitekture u revitalizaciji grada ili krajolika.* Zagreb: ArTresor naklada, 2020
38. Stern, Paul. „On the Problem of Artistic Form", *Logos*, vol. V (1914. – 1915.), str. 165-172
39. Šuvaković, Miško. *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. Zagreb [etc.]: Horetzky [etc.], 2005
40. Šverko, Emil. *pers.comm*. 27. lipnja 2020.
41. Tušek, Darovan. *Arhitektonski natječaji u Splitu 1918-1945*. Split: Društvo arhitekata Splita, 1994
42. Tušek, Darovan. *Arhitektonski natječaji u Splitu 1945-1995*. Split: Društvo arhitekata Splita, 1996
43. Tušek, Darovan. *Leksikon splitske moderne arhitekture.* Split: Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije Sveučilišta u Splitu, 2018
44. Vukonić, Boris. *Povijest hrvatskog turizma*. Zagreb: Prometej, 2005
45. Žmegač, Andrej. *Bastioni jadranske Hrvatske*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti: Školska knjiga, 2009
46. Žmegač, Viktor. „Art déco u povijesnom kontekstu". U: *Art déco i umjetnost u Hrvatskoj između dva rata*: katalog izložbe (26.01.-30.04.2011.), Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 2011, str. 13-23

POPIS INTERNETSKIH IZVORA

1. Baras, Frano. *Bačvice – od utvrde do kupališta.* Zavičajna zbirka Spalatina/ Kaleidoskop. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića. Nedatirani tekst. https://www.gkmm.hr/stranica/bacvice-od-utvrde-do-kupalista Pristupljeno 19.08.2020.
2. Donsky, Albert. „Splitski drugi dnevni boravak." *Iće i piće* 28 (prosinac 2011). http://www.iceipice.hr/hr/clanak/splitski-drugi-dnevni-boravak Pristupljeno 18.01.2020.

3. *Encyclopædia Britannica.* https://www.britannica.com/art/Art-Deco Pristupljeno 03.08.2020.
4. *Encyclopædia Britannica* https://www.britannica.com/art/Functionalism-architecture Pristupljeno 20.08.2020.
5. *Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* [Brošura] (bez dat.). http://www.metroholding.hr/newsletters/hotel_park.pdf/ Pristupljeno 17.01.2020.
6. *Hrvatska enciklopedija.* https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=4034 Pristupljeno 03.08.2020.
7. *Hrvatska enciklopedija.* https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20849 Pristupljeno 20.08.2020.
8. Jutarnji.hr. *Arhitektonske injekcije za novi život grada*. 17.02.2007. https://www.jutarnji.hr/naslovnica/arhitektonske-injekcije-za-novi-zivot-grada-3843498 Pristupljeno 20.08.2020.
9. Kos, Daniela. *Joze Tomaš: Hotel „Park" dižemo na zasluženih pet zvjezdica.* 26.08.2014. https://www.poslovniturizam.com/kompanije/joze-tomas-hotel-park-dizemo-na-zasluzenih-pet-zvjezdica/1574/ Pristupljeno 03.08.2020.
10. Ljubičić, Saša. *Četiri palme tu više ne rastu: splitski hotel izgubio je bitku sa štetnikom iz egzotičnih krajeva; Stabla su posječena, na njihovo mjesto stiže nova atrakcija.* 23.03.2019. https://slobodnadalmacija.hr/split/cetiri-palme-tu-vise-ne-rastu-splitski-hotel-izgubio-je-bitku-sa-stetnikom-iz-egzoticnih-krajeva-stabla-su-posjecena-na-njihovo-mjesto-stize-nova-atrakcija-595134 Pristupljeno 20.08.2020.
11. Matić, Jadranka. *Ne mogu to više gledati, Bačvice treba srušiti! Splitskom arhitektu kultna paža bila je jedan od životnih projekata, no više ni ne prolazi onuda*. 28.05.2017. https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/ne-mogu-to-vise-gledati-bacvice-treba-srusiti-splitskom-arhitektu-kultna-plaza-bila-je-jedan-od-zivotnih-projekata-no-vise-ni-ne-prolazi-onuda-6141651 Pristupljeno 01.08.2020.
12. Matić, Jadranka. *Arhitekt Damir Rako: Hoteli nisu opasnost za Split kao pretvaranje stanova u apartmane. Ako se ne donesu odluke, treći turistički val odnijet će splitski način života.* 05.08.2019. https://slobodnadalmacija.hr/split/arhitekt-damir-rako-hoteli-nisu-opasnost-za-split-kao-pretvaranje-stanova-u-apartmane-ako-se-ne-donesu-odluke-treci-turisticki-val-odnijet-ce-splitski-nacin-zivota-617155 Pristupljeno 31.08.2020.

13. Nikolić, Leo. *Kako je poduzetnik Kerum izbjegao spomeničku rentu?* 15.01.2012. https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/kako-je-poduzetnik-kerum-izbjegao-spomenicku-rentu-20120113/print Pristupljeno 19.08.2020.
14. *Novi hoteli koji se otvaraju ovog ljeta na hrvatskoj obali*. 30.04.2015. https://www.buro247.hr/lifestyle/putovanja/novi-hoteli-koji-se-otvaraju-ovog-ljeta-na-hrvatskoj-obali.html Pristupljeno 04.08.2020.
15. Pavičić, Jurica. *Kako je po cijeni od 660 eura niknulo civilizacijsko zlodjelo Ako je ovako prošao elitni kvart u Splitu kakve šanse imaju drugi*? 20.04.2019. https://www.jutarnji.hr/naslovnica/jurica-pavicic-kako-je-po-cijeni-od-660-eura-niknulo-civilizacijsko-zlodjelo-ako-je-ovako-prosao-elitni-kvartu-u-splitu-kakve-sanse-imaju-drugi-8763272 Pristupljeno 05.08.2020.
16. Petranović, Damir. *Pogledajte novi stari Hotel Park u Splitu.* 27.06.2015. https://www.tportal.hr/biznis/clanak/pogledajte-novi-stari-hotel-park-u-splitu-20150624/print Pristupljeno 05.08.2020.
17. *Preuređeni Hotel Park u Splitu čeka prve goste*. 24.06.2015. http://www.journal.hr/lifestyle/preuredeni-hotel-park-u-splitu-ceka-prve-goste/ Pristupljeno 18.01.2020.
18. *Proleksis enciklopedija*. https://proleksis.lzmk.hr/19361/ Pristupljeno 22.09.2020.
19. Radoš, Alma. *Joze Tomaš: Uspjeh nisu samo nekretnine nego i ljudi.* 19.12.2017. https://hrb.com.hr/joze-tomas-uspjeh-nisu-samo-nekretnine-nego-i-ljudi/2556 Pristupljeno 07.08.2020.
20. Režić, Ivan. *Fra Joakim Gregov – kipar, gvardijan, kipar i jaki kapetan bojnog broda* 10.03.2017. https://franjevci-st.com/fra-joakim-gregov-kipar-gvardijan-ribar-jaki-kapetan-bojnog-broda/1254 Pristupljeno 18.09.2020.
21. *Službeni facebook profil Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* https://www.facebook.com/HotelParkSplit Pristupljeno 18.01.2020.
22. *Službena mrežna stranica Ekološkog društva „Picigin-Bačvice“*. 04.06.2009. http://www.picigin-bacvice.com/files/bacvice/bacvice-vijesti-projekt_rosina.html Pristupljeno 31.08.2020.
23. *Službena mrežna stranica Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* http://hotelpark-split.hr./ Pristupljeno 18.01.2020
24. Vidulić, Sandi. *Građevinski desant na Bačvice: riječ je o mračnoj priči, iza svake zapuštene površine krije se podmukao poduzetnički plan; Uključena su brojna poznata imena…* 02.07.2019. https://slobodnadalmacija.hr/split/gradevinski-desant-na-bacvice-

rijec-je-o-mracnoj-prici-iza-svake-zapustene-povrsine-krije-se-podmukao-poduzetnicki-plan-ukljucena-su-brojna-poznata-imena-611478 Pristupljeno 01.08.2020.

25. Vidulić, Sandi. *Iza svake zapuštene površine u elitnom kvartu krije se podmukao poduzetnički plan.* 02.07.2019. https://novac.jutarnji.hr/aktualno/iza-svake-zapustene-povrsine-u-elitnom-kvartu-krije-se-podmukao-poduzetnicki-plan/9068747/ Pristupljeno 10.08.2020.
26. Vrekalo. Nikolina. *Zaštićeni hotelski kompleksi Ivana Vitića u Trogiru i Rijeci – doprinos valorizaciji moderne arhitekture kao kulturne baštine.* 15.05.2015. https://slobodneveze.wordpress.com/motel-trogir/ Pristupljeno 20.08. 2020.
27. *Zasjalo pet zvjezdica: Park nikad ljepši i decentniji, nema sobe u sezoni ispod 300 eura*. 25.06.2015. https://www.slobodnadalmacija.hr/split/zasjalo-pet-zvjezdica-park-nikad-ljepsi-i-decentniji-nema-sobe-u-sezoni-ispod-300-eura-277865 Pristupljeno 18.01.2020.

7. Popis slikovnih priloga

Slika 1. Plakati Sergeja Glumca Plitvice, 1933., tempera, olovka u boji GZ NSK; Na more!, 1933., tempera, KG HAZU 5
(Magaš Bilandžić, Lovorka. *Sergije Glumac: grafika, grafički dizajn, scenografija*. Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske, 2009, str. 255)

Slika 2. Kupalište Bačvice oko godine 1923., s drvenim kabinama duž obale 7
(Matošić, Zdenko. *Bačvice - raj na zemlji.* Split: Ekološko društvo Picigin Bačvice, 2007, str. 33)

Slika 3. Bačvice, fotografirao Aleksandar Gospić 30.09.2018. 12
(https://croatia.hr/en-GB/experiences/beaches/bacvice-beach Pristupljeno 13.08.2020.)

Slika 4. Zgrada tada novog hotela Imperijal snimljena krajem 1920-ih godina 16
(Matošić, Zdenko. *Bačvice - raj na zemlji.* Split: Ekološko društvo Picigin Bačvice, 2007, str. 53)

Slika 5. Presjek D-D iz Rekonstrukcije i proširenja Hotela Park iz 1968. godine 18
(HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/plan rušenja: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park“ - Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic“ – Split, projektant A. Šatara, razrada A. Bilač, V. Reić. Broj listova – 7*, 1968)

Slika 6. Tlocrt prizemlja (postojeće stanje) Hotela Park 1968. godine 18
(HR-DAST-119 Urbanistički zavod Dalmacije Split. *694/plan rušenja: Rekonstrukcija i proširenje hotela „Park“ - Split. Naručitelj Hotelsko poduzeće „Adriatic“ – Split, projektant A. Šatara, razrada A. Bilač, V. Reić. Broj listova – 7*, 1968)

Slika 7. Crtež vrata Hotela Park Vjekoslava Ivaniševića za projekt obnove 1999./2000. godine 21
(Arhitektonska radionica centar d.o.o., 20.08.2020.)

Slika 8. Poslijenatječajni projekt (fotomontaža) Hotela Park II 22
(Tušek, Darovan. *Arhitektonski natječaji u Splitu 1945-1995*. Split: Društvo arhitekata Splita, 1996)

Slika 9. Hotel Park snimljen netom prije posljednje obnove 2013. godine 23
(Arhitektonska radionica centar d.o.o., 20.08.2020.)

Slika 10. Spomen-ploča koja je do 1990-ih stajala na kamenoj fasadi Hotela Park 24
(https://www.telegram.hr/price/kako-je-split-zaboravio-jednu-vaznu-spomen-plocu-i-svoju-borbu-protiv-fasista/) Pristupljeno 31.08.2020.

Slika 11. Razglednica s fotografijom Hotela Park snimljena sredinom 50-ih godina prošlog stoljeća, Zavičajna zbirka Spalatina GKMM - ID kataloga 1203000819 25

(Baras, Frano. *Bačvice – od utvrde do kupališta*. Zavičajna zbirka Spalatina/ Kaleidoskop. Split: Gradska knjižnica Marka Marulića. Nedatirani tekst. https://www.gkmm.hr/stranica/bacvice-od-utvrde-do-kupalista Pristupljeno 19.08.2020.)

Slika 12. Uvjeti korištenja u uvjetima za korištenje, uređenje i zaštitu prostora prema Kartografskom prikazu iz Izmjena i dopuna GUP-a iz 2012. godine 26
(Generalni urbanistički plan Splita. *Službeni glasnik Grada Splita*. br.1/06, 15/07, 3/08, 3/12, 32/13, 52/13, 41/14 i 55/14)

Slika 13. Urbana pravila u uvjetima za korištenje, uređenje i zaštitu prostora prema Kartografskom prikazu iz Izmjena i dopuna GUP-a iz 2012. godine 28
(Generalni urbanistički plan Splita. *Službeni glasnik Grada Splita*. br.1/06, 15/07, 3/08, 3/12, 32/13, 52/13, 41/14 i 55/14)

Slika 14. Tlocrt prizemlja (novo stanje) Hotela Park, Emil Šverko/Atelier Šverko i Šverko ..29
(ATELIER ŠVERKO & ŠVERKO d.o.o., 11.07.2020.)

Slika 15. Hotel Park danas 31
(https://www.kamgrad.hr/en/portfolio/hotel-park/ Pristupljeno 27.08.2020.)

Slika 16. Presjeci (novo stanje) Hotela Park, Emil Šverko/Atelier Šverko i Šverko 33
(ATELIER ŠVERKO & ŠVERKO d.o.o., 11.07.2020.)

Slika 17. Hotel Park danas 34
(*Službena mrežna stranica Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* http://hotelpark-split.hr./ Pristupljeno 22.09.2020.)

Slika 18. Terasa Hotela Park.....35
(*Službena mrežna stranica Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* http://hotelpark-split.hr./ Pristupljeno 18.01.2020.)

Slika 19. Skulpture Joakima Gregova na terasi Hotela Park, fotografija snimljena 20.08.2020. godine 37
(Vlastita fotografija, 20.08.2020.)

Slika 20. Veliki salon Hôtela d'un Collectionneur na izložbi Exposition internationale des arts décoratifs et industriels modernes u Parizu 1925.....39
(https://artdecostudies.wordpress.com/category/1925-paris-exhibition/ Pristupljeno 14.08.2020.)

Slika 21. Tlocrt prvog kata (novo stanje) Hotela Park, Emil Šverko/Atelier Šverko i Šverko 43
(ATELIER ŠVERKO & ŠVERKO d.o.o., 11.07.2020.)

Slika 22. Imperial bar u Hotelu Park 44
(*Službena mrežna stranica Hotel Park. POTESTAS d.o.o.* http://hotelpark-split.hr./ Pristupljeno 22.09.2020.)

Slika 23. Stakleni vrt u Hotelu Park 44
(*Novo ruho splitskog hotela Park.* 24.06.2015. https://www.buro247.hr/lifestyle/dizajn-i-arhitektura/novo-ruho-splitskog-hotela-park.html Pristupljeno 23.09.2020.)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja *Ivana Božulić*, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce *Pedagogije i Povijesti umjetnosti*, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mojega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 24. rujna 2020.

Potpis Ivana Božulić

IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA U SPLITU

Student/Studentica: Ivana Božulić

Naslov rada: Hotel Park u Splitu

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest umjetnosti

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): doc. dr. sc. Silva Kalčić

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): doc. dr. sc. Dalibor Prančević, Kristina Babić, pred.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga/diplomskoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) u otvorenom pristupu

b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a

c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 24.09.2020.

Potpis studenta/studentice: Ivana Božulić